พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระศาสนโสภณ
เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร

พิมพ์เป็นอนุสรณ์
...นพระราชทานเพลิงศพ
...ประชุมพร กระต่ายทอง

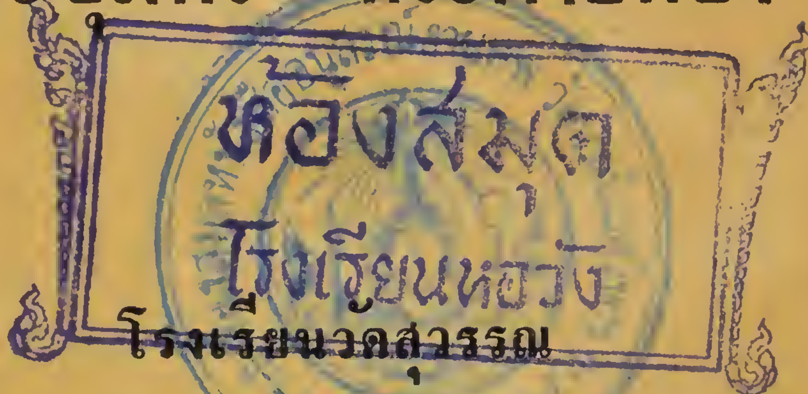
วันพฤหัสบดีที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๐๙
ณ เมรุวัดอนงคาราม

หนังสืออนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ครูประชุมพร กระต่ายทอง

อดีตครู โรงเรียนวัดสุวรรณ

โรงเรียนวัดทองนพคุณ

โรงเรียนวัดราชบุรณะ

โรงเรียนศึกษานารี

โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์

โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย

วันพฤหัสบดีที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๐๙

ณ เมรุวัดอนงคาราม ธนบุรี

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

คำนำ

ครูนาถ กระต่ายทอง ได้ขออนุญาตพิมพ์หนังสือเรื่องพระพุทธเจ้าของเรานั้นท่าน เลิศล้ำ บาง ตอน เพื่อแจกในงานพระราชทานเพลิงศพครูประชุมพร กระต่ายทอง ผู้ภริยา

หนังสือเรื่องพระพุทธเจ้าของเรา นั้นท่านเลิศล้ำได้พิมพ์ในหนังสือศรีสัปดาห์ติดต่อกันเป็นประจำ ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๐๔ เป็นต้นมา เป็นเรื่องแสดงพระพุทธคุณแบบสั้น ๆ จบในตอนหนึ่ง ๆ ยกพระพุทธจรรยาเป็นต้นในทางต่างๆ ขึ้นชี้เป็นข้อสาธกแห่งธรรมจรรยาที่จะถือเป็นเนติแห่งผู้ประสงค์ธรรมปฏิบัติได้โดยทั่ว ๆ ไป ทั้งเป็นทางที่จะเข้าถึงพระพุทธคุณโดยทางตรง

ขอกุศลที่เจ้าภาพได้บำเพ็ญ ตลอดถึงได้พิมพ์หนังสือเรื่องพระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำนี้ แจก

เป็นเครื่องอนุสรณ์ถึงภริยา จงเป็นผลสัมฤทธิ์สุขสมบัติ แด่ครูชุมพร กระต่ายทอง ผู้ภริยาตามควรแก่คติภพวิสัย

พระสาสนโสภณ

วัดบวรนิเวศวิหาร

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๙

นางประชุมพร กระต่ายทอง

ชาตะ ๖ มิถุนายน ๒๔๕๔

มรณะ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๙

ประวัติสังเขป

คุณแม่ประชุมพร กระต่ายทอง

คุณแม่เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ ณ บ้านตำบลคลองต้นไทร อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี เป็นบุตรครูสด นางทองอยู่ ฉั่วอรุณ มีพี่น้องร่วมสายโลหิต

๑. นางประชุมพร กระต่ายทอง

๒. น.ส. ประชงค์ ฉั่วอรุณ (ถึงแก่กรรม)

๓. ด.ญ. ฉั่วอรุณ (ถึงแก่กรรม)

ทำการสมรสกับคุณพ่อนาถ กระต่ายทอง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ มีธิดา ๓ คน คือ

๑. นางแน่งน้อย ภาคอินทรีย์

๒. น.ส. รจนา กระต่ายทอง

๓. น.ส. ตีละกา กระต่ายทอง

ได้เริ่มรับราชการเป็นครู เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔

สอน ณ โรงเรียนวัดสุวรรณ

สอน ณ โรงเรียนวัดทองนพคุณ

สอน ณ โรงเรียนวัดราชบุรณะ

สอน ณ โรงเรียนศึกษานารี

สอน ณ โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์

(ตอนสงครามโลกครั้งที่ ๒)

สอน ณ โรงเรียนศึกษานารี

พ.ศ ๒๔๙๐ สอน ณ โรงเรียนสวนกุหลาบ

วิทยาลัย จนกระทั่งเมื่อ วันที่ ๑

ตุลาคม ๒๕๐๘ รวมอายุราชการ

๔๑ ปี

บำเหน็จความดีความชอบที่ได้รับ

๑. เหรียญจักรพรรดิ์มาลา

๒. ตราเบญจมาภรณ์มงกุฎไทย

ตลอดระยะเวลาที่ คุณแม่มี ชีวิต อยู่ไม่ เคยเจ็บป่วย ถึงกับต้องนอนพักรักษาตัวเลย ตามปกติเป็นคนมีนิสัยร่าเริง แต่ด้วยต้องตรากตรำในหน้าที่ราชการ

เป็นเวลาช้านาน ในบั้นปลายชีวิตของคุณแม่ได้ป่วยเป็นโรคไตมาเบียดเบียฬ จึงทำให้คุณแม่ต้องจากลูกไป เมื่อวันศุกร์ที่ ๔ กุนภาพันธ์ ๒๕๐๙ เวลา ๘.๔๕ น. ณ บ้านเลขที่ ๕๗๐ ถนนเจริญนคร ธนบุรี รวมอายุได้ ๕๔ ปี ๘ เดือน

การที่คุณแม่ได้จาก ลูกไป อย่างไม่ มีวัน กลับมาพบกับลูกได้อีกนี้ ลูกไม่สามารถจะกล่าวถึงความอาลัยที่ลูกมีต่อคุณแม่ได้ ภาพการจากไปของคุณแม่ยังฝังอยู่ในใจของลูกอย่างไม่มีวันลืมเลือนได้ คุณแม่เป็นผู้ที่มีใจโอบอ้อมอารีย์รักลูก รักหลาน ตลอดจนญาติพี่น้องก็ให้ความอุปการะอย่างดี เวลาลูกมีความทุกข์ก็ได้ปรึกษา เวลามีสุขคุณแม่ก็เป็นทั้งแม่และเพื่อนที่ประเสริฐ ต่อแต่นี้ไปลูกจะได้ใครเล่าที่จะเหมือนแม่ไม่มีอีกแล้ว

ในการพระราชทานเพลิงศพคุณแม่ครั้งนี้ ลูกและหลานทั้งสามขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย ได้

โปรดคุ้มครองดวงวิญญาณของคุณแม่ให้ประสพความสำราญในทิพยวิมาน และกุศลผลทานที่ลูกได้กระทำไว้ ลูกขออุทิศให้เป็นสมบัติของคุณแม่ในภพหน้า ขอคุณแม่จงได้รับส่วนกุศลนี้ด้วย

แน่งน้อย ภาคอินทรีย์

๓๑ มีนาคม ๒๕๐๙

คิดถึงครูไม่รู้ลืม

หลัด ๆ หลัดพลัดพรากแล้ว   ลับหาย
คิดยิ่งคิดเสียดาย   ดอกฟ้า
มิควรด่วนชีพสลาย   เลยแม่
ทิ้งพี่ไว้เหว่ว้า   หวั่นไห้–ฤทัยถวิล

หลัด ๆ หลัดพลัดพรากแก้ว   กลอยใจ
จากแม่จากพี่ไป   ลับแล้ว
โอ้โอ๊ะจักทำไฉน   นะนาฏ เรียมเฮย
ขอวิญญาณน้องแก้ว   สู่ฟ้าเสวยสวรรค์

กุศลใดบังเกิดด้วย   ธรรมธร นั้นอ
ขออุทิศกิติกร   ก่อเกื้อ
แด่ครูประชุมพร   กระต่าย ทองเอย
เสวยภพชาติใดเอื้อ   โอบให้สุขเกษม

๓๑ มีนาคม ๒๕๐๙

นาถ กระต่ายทอง

แม่จ๋า

๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘ เวลา ๘.๔๕ น. วันนี้เป็นวันที่ลูกได้สูญเสียแม่บังเกิดเกล้า ซึ่งเปรียบเสมือนร่มโพธิ์อันเป็นที่รัก นับแต่นี้ต่อไปลูกจะต้องขาดความอบอุ่นที่เคยได้รับมาแต่เยาว์วัย ไม่มีอีกแล้วแม่อันเป็นที่รักของลูก ในยามที่ลูกต้องการความอบอุ่นจากแม่ลูกจะหาได้ที่ไหน แม้ลูกจะเตรียมใจไว้รับสถานการณ์เพียงไรก็ตาม ก็ไม่ทำให้ลูกหายเศร้าโศกได้เลย ลูกนึกถึงวันคืนต่าง ๆ ที่เราแม่ลูกได้ร่วมชีวิตกันมา ลูกไม่นึกเลยว่าแม่จะจากลูกไปเร็วเช่นนี้ ลูกรู้ดีว่าลำพังแม่ไม่อยากจากลูกไป แต่โรคภัยได้มาเบียดเบียฬ จึงทำให้แม่ต้องพลัดพรากจากไป แม้แม่จะได้พยายามต่อสู้จนสุดความสามารถ ก็หาเอาชนะโรคภัยได้ไม่ จึงจำต้องจากลูกจากทุกสิ่งทุกอย่างที่แม่รักไปแต่เพียงผู้เดียวเช่นนี้

ลูกจำได้ดีว่าวันนั้นแม่ได้พยายามลืมตาขึ้นดูลูก ๆ เพื่อให้จดจำหรือลำดับ ภาพได้ ทั้ง ๆ ที่ ก่อน หน้าสอง

สามวัน แม่ไม่ลืมตาเลย แต่วันนั้นแม่ได้ลืมตาดูลูก เป็นครั้งสุดท้ายก่อนที่จะจากลูก ๆ ไป สังเกตดูแม่ได้ร้องไห้ ลมหายใจของแม่ค่อย ๆ อ่อนลง ๆ จนหมดลมไปอย่างสงบ ลูกแทบไม่เชื่อสายตาเลยว่า แม่จะจากลูกไปอย่างสงบเช่น นี้ โดยมิ ได้ สั่ง เสีย อะไร เลย พอลูกรู้ แน่ว่า แม่จาก ลูก ไป จริง ๆ แล้ว ลูก ก็ ร้อง ไห้ ร้องไห้ไปเรียกแม่ไป มันเป็นภาพที่น่าเวทนาเหลือเกิน จะไม่ให้ลูกเศร้าได้อย่างไรในเมื่อตลอดเวลาลูกกับแม่ไม่เคยจากกันไปนานเท่าครั้งนี้เลย ลูกต้องว้าเหว่เงียบเหงา ยามนอนก็ต้องคิดถึงแม่ เมื่อแม่อยู่ลูกต้องนอนกับแม่ทุกวัน วิญญาณของแม่อยู่ ณ ที่ใดจงรับรู้ด้วยเถิดว่าลูกแสนที่ จะ รักและ คิด ถึง แม่ที่สุดของความรักทั้งหมดในโลกนี้ ถ้าลูกเกิดชาติใดก็ขอให้เกิดไปเป็นลูกของแม่ทุก ๆ ชาติเถิด และขออย่าได้มีโรคภัยต้องมาพลัดพรากเรา ทั้งสอง เหมือน ครั้งนี้อีกเลย ลูกขอให้วิญญาณของแม่จงไปสู่สุคติด้วย.

จากลูก

ตีละกา กระต่ายทอง

๓๑ มีนาคม ๒๕๐๘

รำลึกถึงแม่

วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๙ เวลา ๘.๔๕ น. เป็นวันที่ลูกได้สูญเสียแม่สุด ที่รัก สุด บูชา ของ ลูกไป อย่างไม่มีวันกลับ ทำให้ลูกสุดแสนที่จะคิดถึง แม่รักลูกทุกคนเท่าชีวิต แม่ได้พยายามต่อสู้ชีวิตเพื่อลูกทุกอย่าง แต่แล้วโรคภัยได้มาเบียดเบียฬแม่ของลูก แม้แม่จะเจ็บปวดสักเท่าใดก็ไม่ปริปากให้ลูกได้ล่วงรู้ แม่ต้องฝืนทุกอย่างก็เพื่อให้ลูกได้สุขใจ

นับแต่นี้ต่อไปลูกต้องอยู่คนเดียว สุดแสนที่จะว้าเหว่ ความรักความอบอุ่นที่แม่มอบให้แก่ลูก ลูกจะไม่มีวันได้รับของแม่อีก ถึงคนอื่นจะรักลูกสักเท่าใด ก็เทียบความรักของแม่ไม่ได้ แม่จากลูกไปโดยไม่พูดกับลูกสักคำเดียว แต่แม่ก็ได้พยายามที่จะลืมตาดูลูก น้ำตาของแม่ไหลด้วยความเป็นห่วงลูก แม้ลูกจะล่วงรู้ต่อการจากของแม่แล้วก็ตาม ลูกก็ไม่สามารถจะระงับความโศกเศร้าและคิดถึงแม่ได้ ต่อไป

นี้ลูกคงจะต้องทนยากลำบาก ต่อสู้ชีวิตเพื่อตัวของตัวเองรวมทั้งน้อง ชีวิตของเราดูช่างน่าเวทนายิ่งนัก ยามที่แม่อยู่กับลูก เราก็มีกันเพียงสามชีวิตเท่านั้น เราร่วมต่อสู้กันมาตลอดจนกระทั่งยามกินและนอน แม่ไม่เคยห่างลูกไปไหนเลย ลูกสุดแสนที่จะเงียบเหงายามนอนลูกต้องร้องไห้คิดถึงแม่ทุกคืน

แม่จ๋าวิญญาณของแม่อยู่ ณ ที่ใด ลูกขอให้แม่จงหมดห่วงในตัวลูก ลูกจะพยายามต่อสู้จนถึงที่สุดเพื่อแม่ และจะระลึกถึงคำสั่งสอน ตลอดจนทำดีเพื่อแม่และน้องจนกว่าลูกจะไปเกิดเป็นลูก ของแม่อีกในชาติต่อไป

กุศลผลบุญที่ลูกได้กระทำในครั้งนี้ ลูกขออุทิศส่วนบุญแด่แม่ ขอให้ดวงวิญญาณของแม่จงไปสู่สุขคติภพในสรวงสวรรค์ด้วยเทอญ.

จากลูก

รจนา กระต่ายทอง

๓๑ มีนาคม ๒๕๐๙

พี่ซึ่งเปรียบเสมือนแม่ของผม

ชีวิตคนเราเป็นของไม่แน่นอน แต่แล้วพรหมลิขิตขีดเส้นชตาชีวิตไว้ เปรียบดังพี่ของผม ร่างกายมั่นคงแข็งแรง แต่ก็ไม่วายที่โรคร้ายจะมาเยี่ยมเยียนได้ป่วยลงอย่างกระทันหันด้วยโรคไตพิการ ชั่วเวลาอันเล็กน้อยพี่ก็มาจากไป ลูก ๆ ของพี่และผมตลอดจนกระทั่งญาติจะจารึกไว้ในหัวใจว่า ได้สูญเสียยอดของสิ่งที่ตนเคารพบูชาเสียแล้ว เป็นการสูญเสียซึ่งไม่มีหวังที่จะเรียกคืนมาได้อีก ท่ามกลางความอาดูรเศร้าโศรกของลูก ๆ และผม

พ่อแม่ของผมได้ตายจากไป ตั้งแต่ ผมยังเล็ก ๆ อยู่ พ่อแม่ของผมมีศักดิ์เป็นน้าของพี่ เมื่อท่านตายไปแล้ว พี่ก็เอาผมมาเลี้ยงให้เป็นน้องคนหนึ่ง พระคุณของพี่ผมขอจารึกไว้ในหัวใจจนวันตาย ไม่มีถ้อยถ้อยคำใด ๆ ที่จะสดุดีให้ซาบซึ้งได้ พี่อบรมสั่งสอนให้การศึกษาดีที่สุด ตลอดจนกระทั่งผมมีเหย้าเรือน

ไปแล้ว พี่ก็ยังรักใคร่ผมและครอบครัวประดุจเหมือนแม่ของผมเช่นเดิม

พี่เป็นเสมือนร่มโพธิ์ร่มไทร เป็นหัวหน้าครอบครัวที่หนักแน่นและมั่นคง แม้แต่ตอนเจ็บป่วยลูก ๆ ของพี่และผมได้เฝ้าพยาบาล และมีโอกาสถามอาการพี่ว่าเป็นอย่างไรบ้าง ก็ได้รับคำตอบจากคุณพี่ว่า ไม่เห็นเป็นอะไรเลย ไม่ปวดไม่เจ็บ และกลับถูกพี่ดุเอาเสียอีกว่า พวกเรากวนใจนัก แต่อาการของพี่ผมรู้ดีว่า จะขาดร่มโพธิ์ร่มไทรเสียแล้ว แต่จิตใจของพี่เข้มแข็งมาก แม้ถึงจะจากไปแล้ว ลูก ๆ ของพี่และผมก็ยังไม่ทราบว่า พี่จะเจ็บปวดสักแค่ไหน โดยที่พี่ไม่เคยปริปากเอ่ยคำพูดใด ๆ ออกมาเลยจนกระทั่งได้จากพวกเราไปอย่างสงบ

การสูญเสียร่มโพธิ์ร่มไทรครั้งนี้ ถึงแม้ว่าจะเป็นการสูญเสียตามหลักของชตาชีวิตของคนเราก็ตาม แต่การที่พี่จากไปโดยกระทันหันเหลือเกิน ควรจะอยู่กับลูก ๆ ของพี่และผมอีกนานกว่านี้อีกมาก แต่จะเอาอะไรแน่นอนกับชีวิต เกิดแก่เจ็บตายเป็นของ

ธรรมดา เมื่อเราได้ประคับประคองจน สุดความสามารถของพวกเราแล้ว วาระสุดท้ายของพี่ก็มาถึงในตอนสายของวันศุกร์ที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๙ เวลา ๘.๔๕ น.

ผมขอให้ดวงวิญญานของพี่จงสู่สุคติเถิด ผมจะขอประกอบกุศลผลบุญ เพื่ออุทิศส่วนกุศผลบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้พี่ใน สัมปรายภพ และขออัญเชิญอานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและอานิสงฆ์แห่งคุณงามความดีที่พี่ได้บำเพ็ญไว้ จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของพี่พึงประสพอัฏฐิ วิบูลสม บุญผลและเสวยทิพยสุขในสัมปรายภพโน้น เทอญ.

จากน้อง

กระแสร์ ประเสริฐ อุ่นเอมใจ

๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๙

พี่กลาง ที่รัก

น้องเล็กไม่เคยคิดเลยว่าพี่กลางจะด่วนจากพวกเราไปโดยไม่มีวันกลับมาด้วยเวลากระทันหันเช่นนี้ ทำให้พวกน้อง ๆ เศร้าโศกเสียใจถึงพี่กลางมาก ถึงแม้พี่กลางจะจากพวกเราไปแล้วก็ตาม คุณงามความดีของพี่กลางที่มีต่อน้อง ๆ ยังฝังแน่นอยู่ในความทรงจำของพวกน้อง ๆ อยู่เสมอ พี่กลางเป็นพี่ที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตา ปราณี โดยอ้อมอารีย์ต่อน้อง ๆ ทุกคนที่รู้จักกับพี่กลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง น้องเล็ก ซึ่งเป็นชื่อที่พี่กลางเคยเรียกแทนชื่อจริง (นิภา) มาเกือบ ๒๐ ปีแล้ว พี่ดีต่อน้องทุกอย่าง น้องเสียใจเหลือเกินที่ยังไม่มีโอกาสตอบแทนความรัก ความดีที่พี่มีต่อน้อง น้องขอให้ส่วนกุศลผลบุญที่น้องได้กระทำมา จงเป็นผลดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของพี่ จงสู่สุคติในสัมปรายภพ เทอญ

จากน้องเล็ก

นิภา กิติศรีวาพันธุ์

พฤษภกาสร อีกกุญชรอันปลดปลง
โททนต์เสน่งคง สำคัญหมายในกายมี
นรชาติวางวาย มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
สถิตทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ในโลกา

คุณงามความดีที่คุณประชุมพร กระต่ายทอง ได้ประดับไว้ ในโลกนี้นั้น ไม่มีวันลืมเลือนไปจากพวกเราชาวสวนกุหลาบฯ ที่มี โชคดี ได้รู้จักคุณประชุมพร กระต่ายทอง

อาจารย์ใหญ่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย

วันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๙

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระพุทธเจ้า มีพระคุณทั้งปวงบริบูรณ์ เลิศล้ำกว่าใครหมด ไม่มีเทพมนุษย์ไหน ๆ เทียบเท่า พระองค์ทรงมีพระปัญญาบริบูรณ์ มีความบริสุทธิ์บริบูรณ์ มีพระกรุณาบริบูรณ์

ทรงมีพระปัญญา บริบูรณ์ คือ ทรง มี ความ รอบรู้พระธรรม คือความจริงทุกสิ่งทุกอย่าง พระศาสนาคือคำสั่งสอนของพระองค์ จึงเป็นศาสนาที่จริงแท้ ไม่ขัดกับหลักความจริงทุก ๆ อย่าง ตลอดถึงหลักทางวิทยาศาสตร์สาวกในภายหลังไม่ต้องคอยแก้ไขหรือกลบเกลื่อน เมื่อโลกเราเจริญขึ้นในทางวิทยาศาสตร์ จึงปรากฏว่าคนทั่วโลกได้หันมาสนใจในพระพุทธศาสนามากขึ้น เพราะรู้สึกว่าพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย หลัก ความ จริงที่ สามารถช่วยให้พ้นทุกข์เดือดร้อนให้ประสบความสงบสุขที่แท้จริงได้ คนมีปัญญาเจริญขึ้นเพียงใด พระพุทธศาสนาก็ยิ่งเจริญขึ้น

เพียงนั้น และยิ่งส่องให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงมีพระปัญญาบริบูรณ์แท้จริง ไม่มีข้ออะไรที่จะพึงสงสัยได้เลย

ทรงมีความบริสุทธิ์บริบูรณ์ คือ ทรงมีความประพฤติทางกาย วาจา ใจ บริสุทธิ์สะอาดไม่มีโทษ ไม่มีบาปแม้แต่น้อย เพราะทรงเป็นผู้สิ้นกิเลส คือ โลภ โกรธ หลงทั้งหมด ไม่มีเหตุอะไรที่จะให้ทำความชั่ว ทั้งในที่ลับที่แจ้ง ไม่มีข้ออะไรที่จะต้องระแวงแคลงใจ เกี่ยวกับความบริสุทธิ์ของพระองค์เคารพนับถือพระองค์ได้อย่างบริสุทธิ์ใจจริง ๆ

ทรงมีพระกรุณาบริบูรณ์ คือ ทรงมีพระหฤทัยเปี่ยมไปด้วยพระกรุณา มุ่งความสุขความเจริญมุ่งโปรดให้พ้นทุกข์ แผ่ไปในสรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้า จึงได้เสด็จเที่ยวไป ๆ แสดงพระธรรมโปรด ตั้งแต่ได้ตรัสรู้จนถึงวันสุดท้ายแห่งพระชนมชีพ ถึงจะมีใครมุ่งร้าย พยายามทำร้าย ก็ไม่ทรงมุ่งร้าย ทำร้ายตอบ จึงไม่มีเลยที่จะทรงสาปแช่ง หรือทำร้ายใครผู้ใดที่ไหน อันแสดงถึงโทสะหรืออาฆาตพยาบาท ทรงเอาชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธ จึงทรงมีความสวัสดีตลอดพระชนมชีพ เพราะไม่ทรงทำร้ายใคร

และใครก็ทำร้ายพระองค์ไม่ได้ (ทำได้อย่างมากก็เพียงทำให้ห้อพระโลหิตเล็กน้อยเท่านั้น) และเสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน ตาม ที่ ทรง กำ หนด เวลา ไว้ ด้วย พระ องค์ เอง พระองค์ จึงเป็นผู้มีความสวัสดี และประทานความสวัสดีให้แก่โลกใครก็ตาม ที่นับถือพระองค์อย่างแท้จริง ย่อมจะมีความสวัสดี

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ทุก ๆ คน เมื่อคิดถึงใครสักคนหนึ่งซึ่งเป็นที่นับถือ ถ้าคิดตรวจค้นไปเห็นโทษของเขาเข้าว่าเขา ทำผิด ไปอย่างนั้น ๆ เขาพูดผิดไปอย่างนั้น ๆ ก็ทำให้หย่อนความนับถือลง แต่ถ้าคิดตรวจไปเห็นแต่คุณว่าทำดีถูกอย่างนั้น ๆ พูดดีพูดถูกอย่างนั้น ๆ ก็ทำให้นับถือแน่นเข้าและเพิ่มมากขึ้น

พระพุทธเจ้านั้นท่านมีพระคุณบริบูรณ์ ไม่มีโทษสักหน่อยหนึ่ง ใครตรวจดูก็จะพบแต่พระคุณ ไม่พบโทษ จะตรวจดูพุทธประวัติก็ดี เรื่องราวที่เป็นหลักฐานควรเชื่อถืออันเกี่ยวกับพระองค์ก็ดี จะตรวจดูพระธรรมที่ทรงสั่งสอนโดยตลอดก็ดี ก็ยิ่งเห็นพระคุณเด่นชัดขึ้นทุกที

ขอให้นั่งทำใจให้สงบคิดถึงพระองค์ จะนั่งหน้าพระพุทธรูป พระพุทธปฏิมา หรือที่ไหน ๆ ก็ได้คิดตรวจดู จะมองเห็นพระคุณที่บริสุทธิ์ ใจก็จะสงบบริสุทธิ์ มีสุข มีอบอุ่นเหมือนอย่างอยู่ในอ้อมแขนของมารดาบิดาสุดที่รัก และจะเกิดความรู้สึกชนิดหนึ่ง เรียกว่า "ความเลื่อมใส" กับ "ความเชื่อ" ในพระองค์ขึ้นอย่างมั่นคง ใครอย่ามาพยายามพูดเปลี่ยนใจให้ไปนับถืออะไรอื่นเลย ไม่มีสำเร็จ

ใครเพียงแต่ได้ความเลื่อมใสในพระองค์สักแวบเดียวเท่านั้น จะเป็นสุขไปนานนัก ยิ่งในเวลาเจ็บไข้ก็ยิ่งมีประโยชน์มาก ดังจะเล่าสักเรื่องหนึ่ง

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี พราหมณ์มั่งมีคนหนึ่งตระหนี่จัดมาก มีบุตรชายคนเดียวเป็นที่รักยิ่งนัก แต่ก็ดูเหมือนจะรักสมบัติมากกว่า เพราะต่อมาบุตรชายป่วย พราหมณ์จะตามหมอมารักษาก็เกรงจะเสียทรัพย์มาก จึงไปถามยาสมุนไพร แล้วไปหายาต่าง ๆ ตามที่หมอบอกมารักษาเอง บุตรก็ยิ่งป่วยมาก จึงจำต้องไปตามหมอมารักษา แต่ก็เกรงหมอจะเข้ามาเห็น

สมบัติ จึงจัดการย้ายบุตรออกไปนอนที่เฉลียงหน้าบ้าน พระพุทธเจ้า ทรงทราบ พระญาณ มีพระกรุณาในบุตรพราหมณ์ เมื่อเสด็จเที่ยวไปบิณฑบาต จึงเสด็จผ่านไปหน้าบ้านพราหมณ์ ประทานโอภาสให้บุตรของพราหมณ์ได้มองเห็นพระองค์ชัดเจน "ความเลื่อมใส" ได้เกิดขึ้นในใจของบุตรพราหมณ์ทันที พระพุทธองค์ได้โปรดบุตรพราหมณ์นั้นแล้ว บุตรของพราหมณ์นั้นได้พบทางที่ถูกแล้ว ได้พบที่พึ่งของตนแล้ว ก่อนที่ชีวิตจะถึงที่สุด

พระพุทธเจ้าท่านเลิศล้ำจริง ไม่มีใครจะเทียบได้ แต่ ขอ ให้ เข้าถึง พระองค์ ท่าน จริง ๆ เถิด อย่าง น้อย จะได้ "ความเลื่อมใส" ได้ความสุขอบอุ่น อย่างไม่มีอะไรเปรียบได้

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

เราทุกคน เกิดมามีบิดามารดา และย่อมเคารพนับถือท่านในฐานเป็นผู้มีพระคุณอย่างยิ่ง ถ้าจะมีใครมาว่าท่านไม่ดี หรือมาแสดงความดูหมิ่นท่าน เราย่อมไม่พอ

ใจ และก็จะต้องคิดว่า ผู้ที่มาว่า หรือมาดูหมิ่นท่านนั้น ช่างขาดมารยาทอันดี เพราะคนที่มีมารยาทอันดีย่อมไม่ลบหลู่ดูหมิ่นที่นับถือของใคร ช่างหน้าสงสารว่าไฉนเขาจึงขาดความคิดขาดมารยาทเช่นนั้นหนอ เกิดสงสารขึ้นได้ก็ดี จะได้ลบความไม่พอใจเสีย

เราทุกคนเดี๋ยวนี้เกิดมามีศาสนา ที่นับถือสืบกันมาเหมือนอย่างมีบิดามารดา คนที่มีมารยาทย่อมไม่ลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาที่นับถือของใคร ๆ ไม่ดู หมิ่น วัตถุที่ เคารพในศาสนานั้น ๆ ไม่ กล่าวหา ศาสนา หรือ วัตถุที่ เคารพในศาสนาของใครว่าไม่ดี คิดดูเถิด หลักมารยาทอันดีของคนธรรมดาสามัญนี่เองเป็นดังนี้ คนยิ่งสูงกว่าคนธรรมดาสามัญ ก็ควรจะยิ่งมีมารยาทละเอียดมากขึ้น แต่ถ้าเสียมารยาทไปเสียแล้วก็ตกต่ำไปยิ่งกว่าคนธรรมดาสามัญเสียอีก แล้วจะควรนับถือเชื่อพึ่งได้หรือ คิดเฉลียวใจดูสักนิดเดียวก็จะรู้สึกหมดนับถือเชื่อพึ่งไปทีเดียว

พระพุทธเจ้า ท่าน เป็น พระ ศาสดาสอน ศาสนาของท่านแก่โลก แต่ท่านก็มิได้แสดงความลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาของใคร ท่านไม่กล่าวหาว่าศาสนาอื่น ๆ ผิด ศาสนาของ

ท่านเท่านั้นถูกต้อง ท่านปล่อยให้คนผู้ฟังพิจารณาเอาเอง ดังครั้งหนึ่ง ท่านเสด็จไปยังตำบลหนึ่ง ชาวบ้าน (กาลามะ) ในอำเภอนั้นเป็นอันมากมาเฝ้า กราบทูลว่าได้มีพวกเจ้าลัทธิต่าง ๆ ผ่านมาสั่งสอนในตำบลนี้มากมาย พวกหนึ่งมาก็ว่าลัทธิของตนเท่านั้นดี ถูก ของผู้อื่นไม่ดี ไม่ถูก อีกพวกหนึ่งมาก็ว่าอย่างนั้น พวกอื่น ๆ มาก็ว่าอย่างนั้นจนสับสนไปหมด ไม่รู้ว่าจะเชื่อใคร พระพุทธเจ้าท่านสอนว่า อย่าเชื่อเพียงฟังมา ได้ยินมา หรือคิดเอาเอง หรือเพราะนับถือกันเป็นต้น แต่ให้เชื่อด้วยเหตุผลตามที่ตัวเราเองแต่ละคนนี้แหละ คิดไตร่ตรองจนเห็นจริง ถึงคำสั่งสอนของท่าน ท่านก็ให้คิดพิสูจน์ให้เหตุผล ท่านไม่ประสงค์ให้เชื่ออย่างงมงาย เหมือนอย่างว่า จงเชื่อตามฉัน อย่าสงสัย อย่ารู้เหตุผลอะไรทั้งสิ้น

พระพุทธเจ้าท่านมีมารยาทล้ำเลิศ ทรงยุติธรรม เปิดเผยให้พิสูจน์เหตุผลได้จริงทีเดียวท่านล้ำเลิศจริง ใครเทียมท่านบ้าง

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

อันของดี หรือไม่ดี ของแท้ หรือของเทียม ต้องรู้จักดูลักษณะของเหล่านั้น จึงจะชี้บอกได้ว่าอันนี้ดีแท้ อันนี้ไม่ดี เทียม ถ้ายังดูไม่เป็น ก็อย่าด่วนเชื่อคำของคนที่มาอวด หรือมาเสนอขาย เสนอซื้อ หรือแลกเปลี่ยน เหมือนอย่างมีแหวนเพชรอยู่วงหนึ่ง บิดามารดาให้ไว้ เมื่อจะให้ท่านยังบอกสั่งไว้ว่า "นี่ของปู่ย่า ซึ่งท่านเคยบอกว่าได้รับจากคุณทวดโน้น จึงได้รับมาเป็นทอด ๆ จนมาถึงพ่อแม่และถึงหนูในบัดนี้ จงรักษาไว้ให้ดีนะ"

แหวนวงนี้เป็นที่สดุดตาคนยิ่งนัก จึงมีคนมาพูดกับคุณหนูบ่อย ๆ บางคนมาชมว่าดีงาม บางคนมาติว่าไม่ดี เพชรก็เป็นเพชรเทียม เรือนแหวนก็ไม่งาม ทองก็ไม่ดี บางคนติ แล้วแถม ยังนำของ เขาออกมา เสนอ ขายให้ใหม่ หรือเสนอซื้อ หรือแลกเปลี่ยน คุณหนูเจ้าของแหวนบางคราวก็ชักเคลิ้ม ๆ ไปตามคำของเขา เห็นว่าดีไปตามเขา แล้วก็เห็นว่าไม่ดีไปตามเขาอีก เกือบจะซื้อหรือขายแลกกับแหวนของเขาในบางขณะก็มี แต่ก็ยังลังเล ไม่ตกลงใจแน่นอนว่าเก่าหรือใหม่ดีแน่

จนถึงวันหนึ่ง บังเอิญได้อ่านเรื่องพระพุทธเจ้าในหนังสือเล่มหนึ่งว่า "วันหนึ่ง พระบรมศาสดาได้ทรงให้โอวาทหมู่ภิกษุสงฆ์ว่า ถ้าใครมากล่าวถึงพระศาสดาหรือพระพุทธศาสนาว่าอย่างไร (เมื่อยังไม่รู้) ก็อย่าเพ่อรับรอง อย่าเพ่อปฏิเสธ ให้มาไต่ถามศึกษาให้รู้แน่ก่อน" จึงได้คิดว่า "อ้อ นี่เรายังไม่มีความรู้เรื่องเพชรเรื่องทองเลย จึงยังไม่ควรรับรอง หรือปฏิเสธ ทั้งคำติชมของเขาเรายังมิได้ไต่ถามศึกษาเรื่องนี้กับใครซึ่งมีความรู้ เราจึงควรฟังหูไว้หู เขาจะติชมอย่างไรก็ช่างเขา เมื่อเรายังไม่มีความรู้เพียงพอในเรื่องที่เขาติหรือชมแล้ว ก็รับไว้ไม่ได้ทั้งนั้น และแหวนวงนี้ก็เป็นของวงศ์ตระกูลที่ได้รับสืบๆ กันมาจึงถึงพ่อแม่ของเรา แล้วก็ถึงเรา ถ้าเป็นของเทียม ไม่ดีจริงแล้ว บรรพชนของเราท่านจะรักษากันไว้ทำไม ท่านต้องไม่โง่ ท่านต้องฉลาด อื่อ ไม่ได้ จะคิดว่าท่านเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ เราจะอวดฉลาดไปกว่าท่านเสียแล้ว ท่านต้องเห็นความดีจริงของแหวนเพชรนี้ เราเองต่างหากที่ยังไม่รู้จัก เคราะห์ดีที่ได้อ่านโอวาทของพระพุทธเจ้าทำให้เรา

ได้คิด ไม่เช่นนั้นคงจะคิดดูแคลน คิดแลก หรือขายสิ่งล้ำค่าควรรักษาอย่างยิ่งไปเสียแล้ว เพราะความไม่รู้จักค่า"

พระพุทธเจ้าท่านล้ำเลิศอย่างนี้ โอวาทของท่านแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ทุกอย่าง แต่ขอให้รู้จักจับความหมายให้ดี ท่านใจกว้างมีเหตุผล ดังที่ตรัสโอวาทนั้น และแหวนเพชรดังกล่าวข้างต้น ก็คือพระพุทธศาสนานี้เอง คุณหนู ๆ ทั้งหลายศึกษาให้รู้จักแล้วหรือ

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

* พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระโอรสพระมหากษัตริย์ผู้รุ่งเรือง เมื่อมีพระชนม์อยู่ในวัยเด็ก ได้ทรงเล่าเรียนศึกษาศิลปวิทยาจนสำเร็จ เทียบสมัยนี้ก็นับว่าทรงสำเร็จชั้นอุดมศึกษา เมื่อทรงศึกษาสำเร็จแล้วถึงวัยอภิเศก ก็ทรงอภิเศกกับพระชายาผู้คู่ควร จนถึงได้ทรงมีพระโอรส นับว่าทรงบริบูรณ์ด้วยฆารวาสสมบัติทุกอย่าง

ถึงพระองค์จะทรงมีความสุขอย่างที่สุดแล้ว แต่มีพระหฤทัยใหญ่ ทรงคิดจะช่วยโลกให้พ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อนต่าง ๆ จึงทรงสู้สละความสุขในฆารวาสที่

ทรงมีอยู่อย่างล้นเหลือ เสด็จท่องเที่ยวไปในป่า อย่างที่เรียกว่านอนกลางดินกินกลางทราย แต่ลำพังพระองค์เดียว เพื่อทรงแสวงหาโมกขธรรม คือ ธรรมเป็นทางพ้นทุกข์ทั้งปวงในโลก

คิดดูเถิด พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเป็นถึงโอรสกษัตริย์ มีราชบัลลังก์ที่จะได้ทรงครองและจะต้องได้ทรงเป็นถึงพระเจ้าจักรพรรดิ์ แต่ก็ยังทรงสละเสียได้ทั้งหมด มิได้ทรงอาลัย ทรงยอมได้รับความลำบากน้อยใหญ่ เพราะทรงมีพระหฤทัยปรารถนาจะโปรดโลกให้พ้นทุกข์ ทรงอุทิศชีวิตและร่างกายทั้งสิ้นเพื่อพระธรรมดังกล่าว ในที่สุดก็ได้ตรัสรู้พระธรรมนั้น

ต่อจากนั้น ทรงตั้งพระหฤทัยจะโปรดโลก ได้อธิษฐานพระหฤทัยว่า จะทรงดำรงพระชนม์อยู่จนกว่าจะประกาศพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่มั่นคง มีพุทธบริษัทพร้อมทุกเหล่า

ครั้นแล้วได้เสด็จเที่ยวจาริกไป ด้วยพระบาทเปล่าทรงแสดงพระธรรมสั่งสอนนับได้ ๗ รัฐ รวมระยะทางที่

ทรงดำเนินด้วยพระบาทมากมาย จนสำเร็จผลตามที่ทรงตั้งพระหฤทัยไว้ จึงได้ทรงปลงพระหฤทัยกำหนดวันที่จะนิพพาน แต่แม้จะได้ทรงปลงพระหฤทัยแล้วเช่นนั้น ก็ยังเสด็จโปรดโลกต่อไป จนวันสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพ ก็ยังทรงเดินอยู่ตลอดวัน

ครั้นเสด็จถึงที่ทรงกำหนดไว้ว่าจะเป็นที่นิพพาน จึงทรงหยุด และเสด็จนิพพาน ณ ที่นั้น ตามเวลาที่ทรงกำหนดไว้

นับว่าทรงเป็นผู้มีความมุ่งมั่นในกิจที่จะทำ ทรงดำริว่าจะทำอะไร ให้มีผลที่สุดอย่างไร ก็ทรงทำจนบรรลุผลที่สุดนั้นได้อย่างสมบูรณ์ สวัสดีในพุทธกิจทุกอย่าง

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ความทุกข์ ประจำโลกก็มีอยู่แล้ว คือ ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย แต่ถึงกระนั้นมนุษย์เราก็ยังมีอยู่ไม่น้อยที่หาความทุกข์นานาประการมาเพิ่มให้แก่กันและกัน อย่างปราศจากความกรุณาปราณี

พระพุทธเจ้าไม่เคยทรงสร้างทุกข์แก่ใคร ทรงมีพระหฤทัยกรุณายิ่งนักแก่มนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ได้ทรงหาทางดับทุกข์เดือดร้อนให้ทุกคนตั้งแต่ทุกข์ยิ่งใหญ่ คือความเกิด แก่ เจ็บ ตาย จะไม่ทรงมองข้าม แม้แต่เรื่องเล็กน้อยเพียงไร ก็ทรงพยายามแก้ไขและดับให้สิ้นไปเสมอ

เมื่อวันจะเสด็จนิพพานนั้นเอง ได้ทรงรับนิมนต์ไปเสวยที่บ้านนายจุนทะ บุตรช่างทอง ณ กรุงปาวา พร้อมด้วยภิกษุทั้งหลาย นายจุนทะได้เตรียมอาหารที่เรียกว่าสุกรมัททวะไว้เป็นอันมาก อาหารชนิดนี้บางตำรับอธิบายว่าเป็นเนื้อสุกรอ่อนทำให้สุก บางตำรับอธิบายว่าเป็นเห็ดชนิดหนึ่ง บางตำรับอธิบายว่าเป็นอาหารที่ปรุงพิเศษอย่างหนึ่ง แม้มีคำว่าสุกรก็ไม่จำเป็นจะต้องเป็นเนื้อสุกรเสมอไป เช่นคำว่า ชอทดอกในสมัยนี้นั่นเอง

พระพุทธเจ้าได้ทรงรับถวายสุกรมัททวะ แล้วรับสั่งห้ามไม่ให้ถวายภิกษุอื่นต่อไป รับสั่งให้นำไปฝังเสียทั้งหมด ให้ถวายอาหารอื่นแด่พระสงฆ์ นอกนั้นส่วนพระองค์เองเมื่อเสวยแล้วได้เสด็จต่อไป และได้ประชวรลงพระโลหิตมีเวทนากล้า แต่ทรงมีพระสติสัมปชัญญะอดกลั้นอย่างดียิ่ง

และไม่ได้ทรงคำนึงถึงพระองค์เองยิ่งกว่าผู้อื่น จึงทรงระลึกถึงนาย จุนทะ ว่าจะ เสียใจ ด้วย คิดว่า พระพุทธ เจ้า ได้เสวยอาหารของตนจึงประชวรนิพพานในวันนั้น ได้ทรงมีพระกรุณาแก่นายจุนทะ ไม่อยากจะให้ต้องเสียใจ จึงตรัสสั่งพระอานนท์ให้ไปบอกแก่นายจุนทะว่า นายจุนทะได้ถวายบิณฑบาตครั้งสุดท้ายแก่พระพุทธเจ้าเมื่อจะนิพพานเป็นผู้ได้บุญมาก เช่นเดียวกับผู้ถวายเมื่อครั้งก่อนจะตรัสรู้ เพราะบิณฑบาตที่ถวายก่อน ตรัสรู้ และ ก่อนนิพพานนั้น มีผลมากมีอานิสงส์มาก

นับว่าทรงมีพระกรุณายิ่งนัก ทรงดับความเดือดร้อนใจแสนสาหัส ของนายจุนทะได้ด้วยพระกรุณาโดยแท้หากไม่ทรงนึกถึงนายจุนทะก็จะต้องได้รับทุกข์ทรมานใจ ต่อมาเป็นล้นพ้น

ศึกษาไปเถิดแล้วจะเห็นว่า พระองค์ทรงมีพระกรุณาเช่นนี้แก่สัตว์และบุคคลทั่วหน้าพระองค์ จึงทรงเป็น ผู้เลิศล้ำจริง

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ทุกคน ที่มีที่พึ่งของจิตใจมั่นคง ย่อมมีจิตใจอบอุ่น ไม่ว้าเหว่ ไม่หวาดกลัว ไม่เป็นทุกข์ที่พึ่งของจิตใจนี้ ยิ่งในคราวมีทุกข์ภัย จะยิ่งต้องการมากกว่าในยามปรกติหรือในยามมีสุข ถึงในคราวมีสุขถ้ามีที่พึ่งของจิตใจดีอยู่ก็จักรรักษาความสุขไว้ได้นาน

อะไรเล่าที่จะเป็นที่พึ่งของจิตใจได้อย่างล้ำเลิศ เพราะสามารถให้ยังเกิดผลล้ำเลิศดังเช่นที่กล่าวแล้วได้ ก่อนที่จะตอบปัญหานี้ ควรจะต้องทราบลักษณะประการแรกของสิ่งที่จิตใจพึ่งยึดเหนี่ยวเป็นที่พึ่งเสียก่อนว่า สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง เดี๋ยวนี้ก็ยังมีอยู่จริง และต่อไปก็จะมีอยู่จริง เป็นความจริงที่มีอยู่อันเดียวสิ่งเดียวเท่านั้นทุกกาลสมัย จึงเป็นความจริงที่บริบูรณ์บริสุทธิ์อย่างยิ่ง ไม่ต้องแต่งเติมแก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างไรอีก

ความจริงสิ่งนั้น คือ พระพุทธเจ้า ให้ทุกคนน้อมจิตคิดถึงพระพุทธเจ้า ทำความเชื่อให้มั่นคงว่าพระพุทธเจ้ามีจริงและเป็นความจริงที่มีอยู่อย่างบริบูรณ์บริสุทธิ์ตลอดไป

ถ้าจะแย้งว่า พระพุทธเจ้าท่านนิพพานไปนานแล้ว จะมีพระพุทธเจ้าที่ไหน ก็ตอบว่าพระพุทธเจ้าที่ตาเห็นคือส่วนที่เป็นรูปกายนั้นนิพพานแล้วจริง แต่พระพุทธเจ้าที่ใจเห็น ยังคงอยู่อย่างบริบูรณ์บริสุทธิ์ คือยังคงอยู่เต็มพระองค์พระพุทธเจ้า ไม่มีขาดตกบกพร่อง แต่ขอให้ผู้ดูเป็นผู้มีใจที่มีอนุสสติ (ความระลึกถึง) ศรัทธา(ความเชื่อ) ปสาทะ (ความเลื่อมใส) และปัญญา (ความรู้) ในพระธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ประทานไว้แล้วแก่โลก

พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสไว้แล้วว่า โย ธมฺมํ ปสฺ สติ ผู้ใดเห็นธรรม โส มํ ปสฺ สติ ผู้นั้นเห็นเรา โย มํ ปสฺสติ ผู้ใดเห็นเรา โส ธมฺมํ ปสฺสติ ผู้นั้นเห็นธรรม

ขอให้ทุก ๆ คนตั้งใจศึกษาพระธรรมให้เข้าใจยิ่ง ๆ ขึ้นไปเถิด จะได้ที่พึ่งอันล้ำเลิศของตน คือพระพุทธเจ้าจะมีจิตใจอันอบอุ่น ไม่ว้าเหว่ ไม่หวาดกลัว ไม่เป็นทุกข์ แม้ในคราวมีทุกข์ภัยใหญ่ยิ่ง ใครล้ำเลิศเช่นนี้บ้างเล่า

เริ่มแต่ตื่นนอนเช้าจนถึงหลับไปใหม่ตอนกลางคืน ทุกคนต้องเผชิญเหตุการณ์ต่าง ๆ กันทำให้ภาวะจิตใจเปลี่ยนแปลงไปต่าง ๆ มีสุขมีทุกข์ไปตามเหตุการณ์ต่าง ๆ กันนั้นไม่เฉพาะปัจจุบันนี้ เมื่อย้อนกลับไปดูวันเดือนปีในอดีตก็เป็นเช่นเดียวกัน บางทีกระแสของเหตุการณ์ได้กระทบกระแสของชีวิตอย่างแรงจนเกือบจะทนทานมิได้ แต่ส่วนที่ล่วงไปแล้ว ก็ปล่อยให้ล่วงไปเสียเถิด ป่วยการเก็บมาคิดให้เป็นทุกข์ ควรคิดในปัจจุบันที่กำลังเผชิญ เพื่อทำให้เกิดผลดีที่สุดดีกว่า

อันเหตุการณ์ต่าง ๆ นั้น เราทุกคนเป็นทั้งผู้สร้างขึ้น เป็นทั้งผู้รับ เมื่อเราทำคุณงามความดีก่อให้เกิดคุณประโยชน์ ก็ชื่อว่าได้สร้างเหตุการณ์ที่ดีขึ้น เมื่อเราทำความชั่วก่อให้เกิดโทษต่าง ๆ ก็ชื่อว่าได้สร้างเหตุการณ์ที่ชั่วขึ้น แต่บางทีเราต้องไปได้รับผลจากเหตุการณ์ที่คนอื่นสร้างก็มี ทั้งนี้ก็เพราะเราอยู่รวมกันเป็นสังคม ไม่อาจหลีกเลี่ยงให้พ้นจากผลที่เกิดจากการกระทำของคนในสังคมเดียวกับเราได้ เช่นเดียวกัน ผลจากการกระทำ ของเราอาจไปเกิดแก่คนอื่นที่ไม่ได้เป็นผู้ทำได้เหมือนกัน ดังนั้นหน้าที่

อันสมควรของเราจึงมีอยู่ว่า เราต้องพยายามสร้างแต่เหตุการณ์ที่ดี ด้วยการตั้งใจทำแต่ความดี และไม่ทำชั่วโต้ตอบเหตุการณ์ชั่วที่คนอื่นสร้างขึ้น พยายามหาทางชนะด้วยวิธีอันสงบ อันเป็นทางชนะอย่างฉลาด ทั้งนี้จำเป็นต้องผจญใจของตัวเองได้เสียก่อน ตามอย่างพระพุทธเจ้าซึ่งได้พระนามว่า พระวิชิตมาร คือพระผู้ชนะมาร หรือเรียกเป็นศัพท์ว่า พิชิตมาร คำว่า มาร แปลว่าผู้ฆ่า ผู้ทำลายล้าง มารข้างนอก คือผู้มุ่งทำลายล้างภายนอก มารข้างใน คือกิเลสในใจของตนเอง เป็นต้นว่า ความรัก ความชัง ความหลง ซึ่งบังใจเราไม่ให้เกิดปัญญาในเหตุผล เมื่อชนะมารในใจของตนได้แล้ว มารข้างนอกก็ทำอะไรไม่ได้ พระพุทธเจ้าทรงเผชิญมารในใจคือกิเลสต่าง ๆ ที่เปรียบเป็นยักษ์มารยกกองทัพมาผจญพระองค์ ดังในภาพพระพุทธเจ้าทรงผจญมาร แต่พระพุทธองค์ได้ทรงชนะ คือทรงชนะพระหฤทัยของพระองค์แล้วด้วยพระบารมีคือความดีที่ทรงสร้างมาจนบริบูรณ์ ใครมีเรื่องจะต้องผจญใจก็ให้ระลึกถึง พระพุทธเจ้า ผู้ทรงพิชิตมาร ดังกล่าว นี้เถิดจะสามารถชนะใจของตนเอง และจะเอาชนะเหตุการณ์

ต่าง ๆ ได้แต่ขอให้ระลึกถึงด้วยความตั้งใจจริงจนเกิดความสงบ แล้วจักเห็นหนทางชนะขึ้นเองอย่างน่าอัศจรรย์

ใครเล่าที่ล้ำเลิศเหมือน พระพุทธเจ้า ของเรา ผู้ทรงชนะมารทั้งข้างนอกข้างในได้ตลอดทั้งหมด

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พุทธศาสนิกทั้งปวง ไม่ว่าผู้ใหญ่หรือเด็ก ย่อมจะเคยได้ยินได้คุ้นเคยกับคำภาษาบาลี หรือเรียกให้เข้าใจง่าย ๆ ว่า "คำพระ" ที่ว่า อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ มาแล้ว คำนี้ในภาษาไทยใช้ว่าพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นการใช้ทับคำบาลี ไม่ได้แปลความหมายออกมา เพราะจะแปลออกมาอย่างไรก็ไม่หมดความหมาย จึงสู้คงคำศัพท์ของท่านไว้ก่อนไม่ได้ แต่การใช้คำทับศัพท์ก็เสียประโยชน์อยู่มาก เพราะทำให้ไม่รู้ความหมาย ทำให้ไม่รู้จักดวงแก้วเลิศล้ำอันโลกมีอยู่แล้ว ยังมีอยู่ และจะมีอยู่ตลอดไป

ผู้ที่รู้จักความหมายของ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ และเข้าใจความหมายนั้นดีแล้ว จะเข้าใจและรู้จักพระ-

พุทธองค์ว่าทรงเป็นดวงแก้วที่แจ่มจรัสเลิศล้ำจริง ๆ ดังนั้น เพื่อนำให้รู้ความหมายของคำศัพท์นี้จะขอแสดงความหมายของ อรหํ หรือที่เราพอใจเรียกกันว่า พระอรหันต์ เสียก่อน

พระพุทธคุณบทนี้มีความหมายดังนี้คือ ๑. เป็นผู้ไกลกิเลส ๒. เป็นผู้กำจัดข้าศึกคือ กิเลส ๓. เป็นผู้หักซี่แห่งกงล้อ คือความเวียนตายเวียนเกิด ๔. เป็นผู้ควรบูชากราบไหว้ ๕. เป็นผู้ไม่ซ่อนทำบาปแม้ในที่เร้นลับ ความหมายทั้งหมดนี้รวมแล้วก็ได้ความว่า อรหํ หรือพระอรหันต์ เป็นผู้หลุดพ้นจากกิเลสและกองทุกข์ทั้งสิ้นบริสุทธิ์ด้วยประการทั้งปวง

อันความเชื่อนั้น เมื่อเป็นความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ในสิ่งที่ควรเชื่อก็มีประโยชน์มาก ๆ เพราะทำให้เกิดความมั่นใจ และพระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเป็นผู้ที่ทุกคนพึ่งวางใจเชื่อได้อย่างแท้จริง แต่ก็ยังประทานโอกาสให้ทุกคนได้ใช้ปัญญาพินิจพิจารณาดูพระองค์ท่าน ดูพระธรรมที่ท่านทรงสั่งสอนว่าควรเชื่อถือได้หรือไม่ นับว่าทรงเป็นผู้บริบูรณ์บริสุทธิ์จริง ชาวโลกผู้มีสติปัญญาทั้งหลาย จึงพา

กันรู้สึกในพระคุณอันจริงแท้แน่นอนของพระองค์และ พากัน แซ่ซ้องสรรเสริญพระเกียรติคุณ ด้วยบทประกาศพระเกียรติคุณว่า อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ คือสรรเสริญพระพุทธองค์ว่า ทรงเป็นผู้รู้ผู้หลุดพ้นจากกิเลสและกองทุกข์ทั้งสิ้น บริสุทธิ์ด้วยประการทั้งปวง

พระพุทธเจ้าทรงเป็น อรหํ หรือพระอรหันต์ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ คิดตรวจความหมายแห่งคำแปลของพระนามที่ทรงได้รับถวายจากชาวโลกผู้มีปัญญาทั้งหลาย ให้ละเอียด ที่ละข้อเถิด จิตใจจะยิ่งผ่องใส มีสุข เป็นสุขที่อิ่มเอิบ และบริสุทธิ์ ทั้งทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองได้ด้วย

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในกรุงโกสัมพี

ครั้งนั้น นางมาคันทิยา ธิดาของพราหมณ์ พระมเหสีองค์หนึ่งของพระเจ้าอุเทน ได้จ้างให้คนคอยตามด่าพระพุทธเจ้า ซึ่งเสด็จเข้าไปบิณฑบาตภายในพระนคร

ด้วยคำหยาบช้าต่าง ๆ เท่าที่จะสรรหามาด่าได้ เพื่อให้ทรงเจ็บแสบอับอาย

แต่พระพุทธเจ้าก็ได้เสด็จพระพุทธดำเนินไปโดยสงบเป็นปรกติ ไม่ทรงสะดุ้งสะเทือน ไม่ทรงโต้ตอบแต่อย่างไร เสด็จพระพุทธลีลาเรื่อยไปโดยดุษณียภาพ จึงถึงท่านพระอานนท์กราบทูลให้เสด็จหลีกไปเสีย พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า จะไปไหน ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ไปเมืองอื่น มีพระพุทธดำรัสถามว่าเมื่อคนในเมืองนั้นด่าเล่า จักไปไหนอีก กราบทูลว่าไปเมืองอื่นต่อไป ตรัสถามว่า เมื่อคนในเมืองนั้นด่าอีก จักไปไหนอีก ก็กราบทูลว่า ไปเมืองอื่น ๆ ต่อไป มีพระพุทธดำรัสว่า จะทำอย่างนั้นไม่ควรเรื่องเกิดขึ้นในที่ใด เรื่องนั้นสงบเรียบร้อยในที่นั้นแล้ว นั่นแหละจึงควรไปที่อื่น ตรัสถามสืบต่อไปว่า พวกที่ด่านั้นเป็นใคร ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า พวกทาษและกรรมกร พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า "เราทนทานถ้อยคำล่วงเกินเหมือนอย่างช้างศึก ทนทานลูกศรที่ยิงไปจากแหล่งในสงครามคนทุศีลมีมาก"

เรื่องนี้แสดงว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้ไกลกิเลส ไม่มีความชอบ ความชัง ความหลง เป็นต้น ทุกอย่างที่เรียกว่า ไกล นั้น หมายความว่า ไกลจริง ๆ ไกลโดยส่วนเดียว คือไกล ที่ไม่มีกลับมาใกล้อีก ถ้าบางคราวไกลเหมือนอย่างคราวที่ใจหนักแน่น ไม่ค่อยจะโกรธง่าย แต่บางคราวใกล้ เหมือนอย่างที่ใจน้อย หงุดหงิด โกรธง่าย อย่างนี้ไม่ใช่ไกลจริง จะชื่อว่าไกลจริง ต้องไม่มีเวลาโกรธเลย พระพุทธเจ้าไม่เคยมีเวลาโกรธเลย ไม่ทรงมีกิเลสอื่นทั้งหมดด้วย จึงชื่อว่าทรงเป็นผู้กิเลสไกล หมายความว่าไม่ทรงมีกิเลสด้วยประการทั้งปวง และไม่ทรงมีตลอดไป กิเลสไม่กลับมาเกิดมีแก่พระองค์ได้อีก

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงมีเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญว่าพระองค์เป็นพระอรหันต์ ซึ่งมีความหมายประการแรกว่าเป็นผู้ไกลกิเลส เพียงแต่คิดถึงพระคุณประการเดียวนี้ของพระพุทธองค์ให้ทราบซึ้ง จิตใจก็จะผ่องใส อิ่มเอิบด้วยความสุข และเกิดความมั่นใจในตนเองได้

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในเชตวนาราม ใกล้กรุงสาวัตถีแห่งกรุงโกศลรัฐ ได้เกิดสงครามแย่งกาลิกคามขึ้นระหว่างพระเจ้าโกศลกับพระเจ้ามคธรัฐ (คือพระเจ้าชาตศัตรูผู้เป็นราชนัดดาของพระเจ้าโกศลเอง) ทีแรกพระเจ้าโกศลทรงแพ้พระราชนัดดาหลายครั้ง ภายหลังจึงชนะ แต่ก็ได้พระราชทานอภัยและทรงยกพระราชธิดากับกาลิกคามที่รบแย่งกันนั้นพระราชทานแก่พระราชนัดดา ในระหว่างที่แพ้ พระเจ้าโกศลทรงเป็นทุกข์ไม่เป็นอันบรรทม ไม่เป็นอันเสวย เพราะเสียพระราชหฤทัยว่าแพ้เด็กปากยังไม่สิ้นกลิ่นน้ำนม ทรงครุ่นคิดหาวิธีที่จะชนะ ข่าวทราบถึงพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า "ผู้ชนะย่อมก่อเวร ผู้แพ้ย่อมนอนเป็นทุกข์ ผู้ที่สงบจะได้ทั้งชนะทั้งแพ้ย่อมอยู่เป็นสุข"

การสงครามได้มีอยู่ในโลกเป็นคราว ๆ ตลอดมาช้านาน เพราะคู่สงครามต่างสร้างความเป็นข้าศึกแก่กันและกัน ยังไม่เป็นสงครามร้อนก็เป็นสงครามเย็น แม้ในระหว่างบุคคลก็เหมือนกันมักตั้งตัวเป็นข้าศึกศัตรูของกัน

และกันเพราะมองเพ่งโทษของผู้อื่น เห็นว่าเขาเป็นข้าศึกศัตรู แต่พระพุทธเจ้า ตั้งแต่เป็นพระโพธิสัตว์ได้ทรงมองเพ่งเข้ามาดูพระองค์เอง ทรงเห็นว่ากิเลสในจิตใจของตนเองนี้เป็นข้าศึกของตน เช่น ความรัก ความชัง ความหลง หรือตัณหาความทยานอยากปรารถนาดิ้นรนต่าง ๆ คนแต่ละคนตลอดถึงบรรดาผู้ครองอำนาจทั้งหลายในโลก ต่างสุอำนาจตัณหา จึงพากันก่อความเป็นข้าศึกศัตรูระหว่างบุคคล จนถึงก่อสงครามระหว่างชาติหรือสงครามโลกขึ้น เพราะแต่ละคนก่อข้าศึกคือกิเลสในใจขึ้นก่อนเป็นสมุฏฐาน พระพุทธเจ้าได้ทรงกำจัดข้าศึกใจคือกิเลสทั้งปวงหมด จึงไม่ทรงเป็นข้าศึกศัตรูต่อใคร ไม่ทรงเห็นใครเป็นข้าศึกศัตรู ซ้ำทรงแผ่เมตตาไปในผู้ที่มุ่งร้าย กลับใจเขาให้เกิดความนับถือบูชามามากต่อมาก ทรงมีกำลังพระกรุณาคุณยิ่งใหญ่ไพศาล ไม่มีใครคิดร้ายได้สำเร็จ พระพุทธเจ้าชื่อว่าเป็นพระอรหันต์เพราะทรงกำจัดข้าศึกคือกิเลสดังกล่าว

บางคนอาจเข้าใจว่าพระพุทธศาสนาสอนให้ยอมแพ้ให้อ่อนแอ ไม่มีคำสอนเช่นนั้นที่ไหนเลย มีแต่สอนให้ทำใจให้อ่อนทนเข้มแข็ง สามารถชนะใจตนเองได้ กำจัด

ข้าศึกใจตนเองได้ กำจัดข้าศึกใจให้หมดสิ้นไม่เอาทั้งแพ้ทั้งชนะใครทั้งนั้น มุ่งแต่ที่จะทำประโยชน์โดยไม่หวั่นไหวต่ออะไรหรือใคร ๆ ทั้งไม่ให้เกิดภัยแก่ตนเอง และแก่คนอื่น

ใครอีกหรือที่เป็นพระอรหันต์ อยู่เหนือข้าศึกทั้งหมด และสอนให้อยู่เหนือข้าศึก เป็นผู้มีอิสรภาพเต็มบริบูรณ์ ล้ำเลิศเหมือนพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในเชตวนาราม กรุงสาวัตถี นางโคตมี สะใภ้ของเศรษฐีในเมืองนั้น มีบุตรคนหนึ่ง โตขึ้นพอกำลังเดินได้ก็ถึงแก่ความตาย นางยังไม่เคยเห็นบุตรตายพึ่งมีเป็นคนแรก และมีความรักเป็นอย่างยิ่ง คิดว่าจะมียารักษาให้ฟื้นได้ จึงไม่ยอมให้ใครนำไปเผา อุ้มศพบุตรเที่ยวถามหายาไปในบ้านต่าง ๆ ถึงใครจะทัวงเตือนว่ากล่าวอย่างไรก็ไม่ฟัง แต่มีคนหนึ่งเป็นผู้ฉลาดได้กล่าวแนะนำว่า "ยาแก้ตายนี้ ฉันเองก็ไม่รู้ แต่ท่านที่รู้มี ฉันรู้จักท่าน คือพระพุทธเจ้า ท่านประทับ

อยู่ที่วัดเชตวัน จงไปทูลถามท่าน" นางได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถามยาแก้ตายให้บุตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสให้นางไปเที่ยวหาสมุนไพรพิเศษชนิดหนึ่งสำหรับทำยา คือเมล็ดพันธุ์ผักกาดเพียงหยิบมือหนึ่ง แต่ต้องได้จากบ้านของผู้ที่ยังไม่เคยมีบุตรธิดาหรือใครตายมาเลย นางได้เที่ยวถามหาไปทีละบ้าน คนในทุก ๆ บ้านพากันตอบว่า "ในบ้านนี้ตระกูลนี้ เคยมีคนตายมาแล้ว ถ้าจะนับคนที่ตายมาแล้วรวมกันเข้า ก็มากกว่าคนที่ยังเป็นอยู่เดี๋ยวนี้" นางได้เที่ยวถามหาไปจนเย็น ก็ไม่ได้พบสักบ้านเดียวตระกูลเดียวที่ไม่เคยมีใครตาย ในที่สุดก็ได้ความคิดว่า "เรานี้ทำกรรมหนักมาก ใคร ๆ ก็ตายกันทั้งนั้น" จึงถอนใจได้จากความรักในบุตร ครั้นจัดการศพบุตรเสร็จแล้วก็ได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทูลขอบวชเป็นภิกษุณี พระพุทธเจ้าได้ตรัสอบรมให้เห็นความจริงของชีวิต ที่มีความเกิดแล้วดับเป็นธรรมดา เหมือนอย่างเปลวประทีปที่จุดตามไว้ให้เกิดแสงสว่างจนนางสิ้นตัณหา คือความดิ้นรนปรารถนาในชีวิต ตามเสด็จพระพุทธเจ้า

อันชีวิตโลกทั้งปวง มีความเวียนตายเวียนเกิดทุก ๆ ชีวิตจึงหมุนไปตามวงเวียนของชีวิต เหมือนอย่างกงล้อของรถที่หมุนไป ตายเกิดหรือเกิดตายครั้งหนึ่ง ก็เท่ากับหมุนไปรอบหนึ่ง พระพุทธเจ้าได้ทรงหักกำของกง คือ กิเลสตัณหาทั้งปวงได้หมด ดุมและกงก็หลุดออกจากกัน สิ้นภาวะเป็นล้อรถที่จะหมุนไปได้ จึงทรงได้รับความนับถือบูชาของโลกว่า เป็นพระอรหันต์ ซึ่งมีความหมายว่า เป็นผู้หักกำ คือซี่กงของล้อ อันหมายถึงความเวียนตายเวียนเกิด

ผู้ที่ยังเป็นอะไร และปรารถนาจะเป็นอะไร ตลอดถึงเป็นเทวะ หรืออะไรยิ่งกว่า เรียกว่ายังหักซี่แห่งกงล้อ คือความวนเวียนไม่ได้

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวนาราม กรุงสาวัตถี เช้าวันหนึ่งได้เสด็จเที่ยวบิณฑบาต มีพระอานนท์เถระตามเสด็จ ได้เสด็จผ่านนาของชาวนาคนหนึ่ง เขากำลังไถนาอยู่ เห็นพระพุทธเจ้าเสด็จมาก็ยก

มือไหว้พระองค์ แล้วก็ไถนาต่อไป พระพุทธเจ้าเสด็จต่อไป ทอดพระเนตรเห็นถุงเงินตกอยู่ในที่ไม่ไกลนักจากที่นั้น ตรัสกับพระอานนทเถระว่า "เห็นงูพิษ อานนท" พระอานนทเถระกราบทูลว่า "เห็นงูพิษพระเจ้าข้า" ชาวนาได้ยินถ้อยคำนั้นรอให้พระพุทธเจ้าเสด็จไปแล้ว จึงตรงไปจะดูงู ครั้นเห็นถุงเงินก็เอาดินกลบไว้ กลับไปไถนาต่อไป

ต่อมาไม่ช้า คนเป็นอันมากได้สะกดรอยเท้าของโจรที่เข้าไปลักทรัพย์ในบ้าน ตามมาถึงนาแห่งนั้นแล้วตามรอยเท้าชาวนาไปพบถุงเงิน จึงพาตัวชาวนาไปพบเจ้าหน้าที่ กฎหมายในเวลานั้นลงโทษประหารชีวิตแก่โจรที่ลักทรัพย์เพียงราคาบาทหนึ่ง ชาวนาไม่สามารถจะเปลื้องตนแก้ตัวได้ จึงถูกประหารชีวิต ถูกนำไปตะแลงแกง ก่อนประหารถูกเฆี่ยนด้วยหวาย ก็พูดพร่ำแต่ถ้อยคำที่ได้ยิน "เห็นงูพิษ อานนท" "เห็นงูพิษ พระเจ้าข้า" พวกเจ้าหน้าที่มีความประหลาดใจได้ถาม ชาวนาเล่าความอ้างพระพุทธเจ้าเป็นพยาน พวกเจ้าหน้าที่จึงงดการประหารไว้ก่อน นำชาวนาเข้าเฝ้าพระราชากราบทูลให้ทรงทราบ พระราชาได้เสด็จไปกราบทูลพระพุทธเจ้าในเวลาเย็นวันนั้น ตามที่ชาวนา

ได้อ้างพระองค์เป็นพยาน พระพุทธองค์ได้ตรัสเล่าเรื่อง ตามที่ได้เสด็จไปพบ ตลอดถึงถ้อยคำที่ตรัสกับพระอานนท์โดยตลอด ชาวนาจึงพ้นโทษเพราะได้อาศัยพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าได้ทรงเป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นที่เคารพนับถือของบุคคลทุกชั้น จึงเป็นผู้ควรบูชากราบไหว้โดยแท้ ผู้ที่บูชากราบไหว้พระพุทธเจ้าในเวลาที่ทรงพระชนม์อยู่ หรือในเวลาที่เสด็จนิพพานแล้ว ตลอดจนถึงบัดนี้ ด้วยจิตใจที่เลื่อมใสเคารพอย่างแท้จริง ย่อมได้รับความบริสุทธิ์ใจและรู้สึกเป็นสุขอย่างยิ่ง พระคุณของพระพุทธเจ้าย่อมแผ่ไปถึงผู้บูชากราบไหว้ดังกล่าวอยู่ทุกเมื่อ ข้อสำคัญให้ตั้งใจบูชากราบไหว้ด้วยความเลื่อมใสเคารพอย่างแท้จริงเท่านั้น และยังเป็นเหมือนสักขีพยานในความบริสุทธิ์ที่ป้องกันภัยต่าง ๆ ได้ ดังเรื่องชาวนาที่เล่านี้ อันที่จริงเขาเป็นผู้บริสุทธิ์เพราะมิได้เป็นโจรดังกล่าวหา และมีโชคที่ได้พบและทำความเคารพไหว้พระพุทธเจ้า ได้พระองค์เป็นสักขีพยาน จึงรอดตายอย่างหวุดหวิด เพราะเหตุนี้โลกจึงแซ่ซ้องถวายพระเกียรติพระพุทธเจ้าว่าเป็นพระอรหันต์ ซึ่งมีความหมายประการหนึ่งว่า "เป็นผู้ควรบูชากราบไหว้"

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ได้มีภิกษุบ้าง ผู้อื่นบ้าง กราบทูลถามพระพุทธเจ้าในปัญหาเรื่องโลก ว่ามีที่สุดหรือไม่ เป็นต้น พระพุทธเจ้าไม่ตรัสพยากรณ์เพราะเป็นเรื่องไม่เกิดประโยชน์อะไร ไม่ทำให้ใครซึ่งมาสนใจในเรื่องดังกล่าวเป็นคนดีขึ้น และพ้นจากความทุกข์ แต่พระองค์ได้ตรัสพยากรณ์ปัญหาที่ทุกคนเผชิญอยู่เฉพาะหน้า ซึ่งอาจจะรู้ อาจจะปฏิบัติให้เป็นคนดีและพ้นทุกข์ได้ทุก ๆ คน คือได้ทรงพยากรณ์ถึงความจริงในเรื่องทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ที่เรียกว่าอริยสัจจ์ ๔

ปัญหาเรื่องโลก อันไม่เป็นประโยชน์ในทางปฏิบัตินั้นพระพุทธเจ้าไม่ตรัสเลย มีเล่าไว้ในตำนานว่า ภิกษุรูปหนึ่งซึ่งเคยเป็นพราหมณ์มาก่อน กราบทูลว่าตนจะสึกถ้าไม่ทรงพยากรณ์ให้ฟัง พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่าพระองค์ไม่ได้ทรงเชิญภิกษุนั้นมาบวช ทั้งไม่ได้ทรงรับรองว่าเมื่อบวชแล้วจะตรัสเรื่องนี้ ภิกษุนั้นขอมาบวชเอง ปัญหาเรื่องโลก ที่ไม่ตรัสพยากรณ์ดังกล่าวนั้น ก็ทำนองปัญหาเรื่องกำเนิดโลก หรือถ้าพูดตามความรู้ปัจจุบัน ก็เช่นปัญหาว่า โลกเริ่มหมุน

รอบที่หนึ่งตั้งแต่เมื่อไร จะหมุนรอบสุดท้ายและหยุดหมุนเมื่อไร ถึงใครจะตอบได้ก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร สู้มาคิดในด้านเหตุผล เช่นอย่างแบบวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันไม่ได้ และเมื่อพบเหตุผลเช่นนี้แล้ว ก็อาจจะตอบได้ตามเหตุผล เช่นตอบว่า เมื่อเหตุต่าง ๆ พร้อมกันเมื่อไร ผลคือความหมุนของโลกก็เริ่มมีเมื่อนั้น และเมื่อเหตุเหล่านั้นสลายตัวเมื่อไร ผลดังกล่าวก็หยุดเมื่อนั้น ฉะนั้นพระธรรมของพระพุทธเจ้าจึงถูกต้องอยู่ทุกกาละเทศะ

ในสมัยที่คนว่าโลกแบน อาทิตย์เดินรอบโลกและต่อมาคนรู้ว่าโลกกลม โลกหมุนรอบอาทิตย์ จนถึงปัจจุบันนี้ คนกำลังพยายามค้นคว้าติดต่อและเดินทางไปยังโลกพระจันทร์ โลกพระศุกร์เป็นต้น หลักธรรมของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะหลักอริยสัจจ์ ก็คงเป็นความจริงที่ถูกต้องใช้ได้อยู่ทุกสมัย ที่ความคิดความรู้ของคนในทางต่าง ๆ คืบหน้าไป ทั้งเป็นความจริงของทุก ๆ โลก ไม่คับแคบอยู่เฉพาะสมัยโน้น ซึ่งมาถึงสมัยนี้ ความรู้ของคนหันหลังให้เสียแล้ว และไม่คับแคบอยู่เฉพาะโลกนี้เท่านั้น แต่เป็น

หลักแห่งสากลโลก เหตุฉะนี้จึงมีคำแซ่ซ้องถึงพระพุทธเจ้าว่าทรงเป็นสัมมาสัมพุทโธ แปลว่าผู้ตรัสรู้ชอบเอง เพราะได้ทรงปฏิบัติค้นพบพระ ธรรมอย่าง ถูกต้อง ขึ้นด้วยพระองค์เอง และทรงทราบหลักวิชาครูอย่างเอกอุ ทรงวางหลักศาสนาสั่งสอนให้โลกได้ทราบความจริง ซึ่งเป็นประโยชน์ช่วยคนปฏิบัติให้พ้นทุกข์ ได้ทุกกาลสมัย

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี อันเป็นราชธานีแห่งรัฐโกศล พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เสด็จไปเฝ้าในวันหนึ่ง พระพุทธเจ้าได้มีพระพุทธดำรัสปฏิสันถานแล้วได้ตรัสนำเข้ากระแสธรรม ด้วยตรัสตั้งเป็นปุจฉาว่า "ถ้าจะมีคนที่พึงเชื่อได้มาจากทิศทั้ง ๔ เข้าไปเฝ้ากราบทูลพระองค์ว่า ข้าพระพุทธเจ้ามาจากทางทิศตะวันออก ทิศใต้ ทิศตะวันตก ทิศเหนือ ได้เห็นภูเขาสูงจดฟ้ากลิ้งบดบ้านเมืองกับทั้งคนและสัตว์ทั้งปวงเข้ามา ขอให้ทรงรีบทำการป้องกันแก้ไขตามที่ควรทำ เมื่อเป็นเช่นนี้จะทำอย่างไร" พระราชากราบทูลว่า "เมื่อมหันตภัยเกิดขึ้นเช่นนั้นจะพึง

ทำอะไรได้ นอกจากจะประพฤติธรรม หรือทำบุญกุศล" พระพุทธเจ้าตรัสต่อไปว่า "อาตมาภาพขอทูลบอกให้ทรงทราบว่า นั้นก็คือความแก่ความตาย ซึ่งครอบงำสัตวโลกทั้งปวง เมื่อเป็นเช่นนี้จะควรทำอย่างไร" พระราชากราบทูลว่า "ก็เช่นเดียวกัน จะควรทำอย่างไรได้ นอกจากประพฤติธรรม หรือทำบุญกุศล ผู้ที่ครองอำนาจยิ่งใหญ่ชนะแผ่นดินทั้งหมด มีกองทัพพร้อมทุกหมู่เหล่ามีเสนามาตย์ มีมนต์หรือยุทธศาสตร์ และเงินทองเหลือล้นสามารถจะทำลายล้างข้าศึกศัตรูได้ทั้งหมด แต่ก็มิใช่วิสัยที่จะรบเอาชนะแก่ความตายได้ ฉะนั้น จะมีกรณียกิจอะไรนอกจากประพฤติธรรม หรือทำบุญกุศล

พระพุทธเจ้าตรัสรับรองพระราชดำรัสนั้น

เรื่องนี้ แสดงว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงมีพระญาณหยั่งรู้ชัดเจนว่า คติธรรมดาที่ไม่มีใครซึ่งเกิดมาในโลกนี้จะหนีไปให้พ้นได้ก็คือ ความแก่ ความตาย แต่คนโดยมากพากันประมาทเหมือนอย่างว่าไม่แก่ ไม่ตาย น่าที่จะรีบทำความดี แต่ก็ไม่ทำ กลับไปทำความชั่ว ก่อความเดือดร้อนให้แก่กันและกันต่างต้องเผชิญทุกข์ เพราะกรรม

ที่ต่างก่อให้แก่กันอีกด้วย ฉะนั้นก็น่าจะนึกถึงความแก่ ความตายกันบ้าง เพื่อจะได้ลดความมัวเมา และทำความดี

พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ในอริยสัจจ์ข้อแรก คือ ทุกข์ พูดเพื่อเข้าใจง่ายก็คือ ทรงเห็นความจริงในคติธรรมดา จนทรงละความประมาทได้ทั้งหมด และทรงเตือนให้ทุก ๆ คนพากันไม่ประมาท ด้วยหมั่นนึกถึงคติธรรมดาดังกล่าวบ่อย ๆ เหตุฉะนี้จึงได้พระนามว่า พระสัมมาสัมพุทธะ ผู้ตรัสรู้ชอบเอง เพราะทรงรู้จักความทุกข์ที่แท้จริง และทรงสอนให้ผู้อื่นรู้ได้ด้วย ลองนึกดูให้เห็นเถิด ใครกำลังเมาอยู่จะรู้สึกหายเมาลงได้

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในพระเชตวนาราม ได้ทรงปรารภถึงทุกข์ภัยต่าง ๆ ในโลก ตรัสว่าภัยปุปัทวะ ทุกอย่างเกิดจากคนพาล มิใช่เกิดจากบัณฑิต (หมายถึงคนที่รู้ดีและทำดีควบคู่กัน) เหมือนอย่างไฟเกิดจากกระท่อมไม้อ้อหรือกระท่อมหญ้า แล้วลามไหม้จนถึงอาคารยอดที่ก่อสร้างอย่างดีด้วยเหตุฉะนี้ คนพาลเป็นผู้ก่อ

ให้มีภัย มีอุปัทวะ มีอุปสรรค มิใช่บัณฑิต ไม่มีภัยอุปัทวะอุปสรรคเกิดจากบัณฑิต ฉะนั้นทุก ๆ คนควรเว้นความประพฤติที่จะทำให้เป็นคนพาล คือกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ประพฤติยึดถือคุณสมบัติของบัณฑิต คือ กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต พึงศึกษาสำเหนียกอย่างนี้เถิด

พระพุทธเจ้าได้ทรงเตือนให้ระลึกถึง ความทุกข์ตามคติธรรมดา คือความแก่ เจ็บ ตาย เพื่อให้พากันไม่ประมาท รีบทำความดีตามหน้าที่ และทรงเตือนให้ระลึกถึงทุกข์ภัยที่เกิดจากกรรม ของ คน เพื่อ เว้น กรรม เช่น นั้นเสีย ประกอบแต่กรรมดี ที่จะเกื้อกูลกันให้เกิดความสุข

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามุ่งความจริงเช่นนี้ จึงเป็นสัจจธรรมที่ยืนตัว มิใช่อย่างที่เรียกว่ามองแต่ในทางแง่ร้าย (**Pessimism**) หรือมองแต่ในทางแง่ดี (**Optimism**) เมื่อควรจะชี้ความจริงเรื่องทุกข์จึงทรงแสดงทุกข์ และทรงชี้ให้รู้เหตุ พร้อมทั้งวิธีแก้ไขกับทรงแสดงหน้าที่ของคนว่าควรทำอย่างไรกับทุกข์ ยกตัวอย่าง ทรงแสดงว่า ร่างกายที่มีชีวิตมีใจครองของทุก ๆ คนเป็นตัว ทุกข์ อย่าง หนึ่งเพราะต้องตกอยู่ในคติธรรมดาดังกล่าว ทรงสอนไว้ในที่

ต่าง ๆ โดยความว่า หน้าที่ของคณะเราที่จะพึงปฏิบัติต่อชีวิตร่างกาย คือบริหาร รักษาให้ปราศจากโรค ให้มีสมรรถภาพและรีบประกอบประโยชน์ ให้เป็นชีวิตดี ชีวิตที่อุดมไม่ให้เป็นชีวิตชั่ว ชีวิตเปล่าประโยชน์ (โมฆชีวิต) ตรัสเรื่องชีวิตไว้ดั่งนี้ และในขณะเดียวกันก็ให้กำหนดรู้คติธรรมดาของชีวิต เพื่อความไม่ประมาท แต่ตรัสห้ามมิให้ทำลายชีวิตร่างกาย ถ้าจะเกิดความอยาก ความโกรธเกลียด จะทำลายชีวิตร่างกายก็ให้ทำลายความอยาก ความโกรธเกลียดนั้นเสีย ตรัสชี้ว่านี่แหละเป็นตัวกิเลสในใจ ให้คอยป้องกันอย่าให้มี ถ้ามีก็ให้รีบชำระขัดเกลาเสียจากใจ ทำใจให้บริสุทธิ์ พระองค์จึงเป็นผู้ตรัสรู้เองชอบโดยแท้จริง

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

เมื่อสมัย พระพุทธเจ้าประทับอยู่ในบุพพารามที่นางที่นางวิสาขาสร้างถวายในพระนครสาวัตถี วันหนึ่ง หลานรักของนางวิสาขาถึงกาลกิริยา นางวิสาขามีความเศร้าโศกมาก นุ่งผ้าเปียก รดศีรษะจนผมเปียกชุ่ม (ตามธรรม

เนียมของการไว้ทุกข์ในเวลานั้น) เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าในเวลาตะวันบ่าย พระพุทธเจ้าตรัสทักถามก็กราบทูลให้ทรงทราบว่า "หลานรักถึงแก่ความตาย จึงนุ่งผ้าเปียกรดผมให้เปียก ด้วยมีความทุกข์โศกเป็นอย่างยิ่ง" พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า "บุตรหลานมีจำนวนสักเท่าไร จึงจะพอแก่ความปรารถนา" นางวิสาขาทูลว่า "คนในกรุงสาวัตถีมีจำนวนเท่าไร ก็ปรารถนาบุตรหลานมีจำนวนเท่านั้น" พระพุทธเจ้าตรัสต่อไปว่า "คนในกรุงสาวัตถี ตายกัน วันละเท่าไร" นางวิสาขากราบทูลว่า "ตายกันวันละ ๑๐ คนบ้าง ๙ คนบ้าง เป็นต้น อย่างไม่มีก็คนหนึ่งไม่เคยมีว่างเว้นเลยทุกวัน" พระพุทธเจ้าตรัสว่า "ถ้าอย่างนั้นก็จะต้องมีผ้าเปียกมีผมเปียกอยู่ทุก ๆ วัน ไม่มีว่างเว้น" นางวิสาขากราบทูลว่า "ไม่ละพระเจ้าข้าไม่ต้องการบุตรหลานมากมายเพียงนั้นแล้ว" พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสประทานโอวาทต่อไปว่า อันความรักหรือที่รัก เมื่อผู้ใดมีร้อยหนึ่งผู้นั้นก็มีทุกข์ร้อยหนึ่ง รักเก้าสิบ แปดสิบ เจ็ดสิบ หกสิบ ห้าสิบ เป็นต้น จำนวนทุกข์ก็มีเท่านั้น ถึงแม้มี

รักเพียงอย่างหนึ่ง ก็มีทุกข์อย่างหนึ่ง ต่อเมื่อไม่มีที่รัก จึงจะไม่มีทุกข์ ผู้ที่หมดรักหมดทุกข์นั้น พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า "เป็นผู้ไม่มีโศก ไม่มีธุลีใจ ไม่มีคับแค้น"

นางวิสาขาเป็นอริยสาวิกาผู้หนึ่ง ซึ่งได้เข้าสู่กระแสธรรมขั้นต้นแล้ว แต่ก็ยังตัดความรักไม่ขาด ยังต้องร้องไห้เพราะความรัก พระพุทธเจ้าได้ทรงเตือนให้เกิดสติขึ้นว่า ความทุกข์นี้มีเพราะความรัก มีรักมากก็เป็นทุกข์มาก มีรักน้อยก็เป็นทุกข์น้อย จนถึงไม่มีรักเลย จึงไม่ต้องเป็นทุกข์เลย แต่ตามวิสัยโลกจะต้องมีความรัก มีบุคคลและสิ่งที่รัก ในเรื่องนี้พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนให้มีสติควบคุมใจมิให้ความรักมีอำนาจเหนือสติ แต่ให้สติมีอำนาจควบคุมความรักให้ดำเนินในทางที่ถูก และให้มีความรู้เท่าทันว่าจะต้องพลัดพรากรักสักวันหนึ่งอย่างแน่นอน เมื่อถึงคราวเช่นนั้น จักได้ระงับใจลงได้ เท่ากับมีทำนบกั้นมิให้ห้วงแห่งความทุกข์โศกไหลบ่ามาท่วมใจ ใจที่ไม่ทำนบกั้นย่อมมีโอกาสจะถูกกระแสความทุกข์เพราะรักท่วม จนสิ้นใจก็ได้ เหมือนอย่างคนจมน้ำ พระพุทธเจ้าได้ประทานพระพุทธโอวาทเตือนให้ทุก ๆ คนทำทำนบใจ เพื่อมีชีวิตอยู่

โดยสวัสดี เพราะได้ตรัสรู้ในสมุทัย คือเหตุแห่งความทุกข์โดยแท้จริง

ใครเล่าเป็นผู้ตรัสรู้ใน เหตุ แห่ง ทุกข์ และ สามารถสอนให้พ้นจาก ทุกข์ได้ด้วย การ แก้ที่เหตุ ของ ทุกข์ เหมือนอย่างพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ครั้งหนึ่งเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในรัฐสักกะ ได้เกิดข้อพิพาทเพราะเรื่องน้ำระหว่าง พระญาติ ฝ่าย นครกบิลพัสดุ (ฝ่ายพระพุทธบิดา) และนครโกลิยะ (ฝ่ายพระพุทธมารดา คือมีแม่น้ำสายหนึ่ง ชื่อโรหิณี ไหลผ่านไประหว่างนครทั้งสองนั้น ทั้งสองฝ่ายกั้นทำนบอันเดียวกันสำหรับใช้น้ำคราวที่ต้องการ โดยปรกติก็ตกลงแบ่งน้ำกันเป็นการเรียบร้อยเรื่อยมา แต่มาในฤดูทำนาคราวนั้น เกิดขาดแคลนน้ำมากขึ้นถึงข้าวกล้าเหี่ยวแห้ง พวกกรรมกรชาวนาของนครทั้งสองจึงประชุมกัน ต่างอ้างเหตุจำเป็นที่จะต้องใช้น้ำทั้งหมด และต่างก็ไม่ยอมแก่กันจนถึงวิวาทกันขึ้น การวิวาทนั้นลุกลามขึ้นจนไปถึงอมาตย์และราช ตระกูลหมู่

ขัตติยะนักรบของราชตระกูลทั้งสองฝ่ายต่างก็ยกกำลังออกไปประชิดกันจนเกือบจะเกิดสงครามขึ้นพระพุทธเจ้าได้ทรงทราบ จึงเสด็จไป ณ ที่นั้น ได้ตรัสถามถึงเหตุที่พิพาทกัน เหล่าพระญาติได้กราบทูลเล่าสรุปลงว่าวิวาทกันเพราะน้ำ จึงตรัสถามว่า ค่าของน้ำกับของขัตติยะทแกล้วทหารทั้งสองฝ่ายเปรียบเทียบกันมิได้ น้ำมีค่าน้อย ส่วนขัตติยะทแกล้วทหารหาค่ามิได้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสโอวาทชี้โทษของการวิวาท แล้วได้ตรัสคาถาความว่า "ในหมู่มนุษย์มีเวร ร้อนรน ยุ่ง เราทั้งหลายเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่ร้อนรน ไม่ยุ่ง ดำรงชีวิตอยู่เป็นสุขดี" พระญาติทั้งสองฝ่ายได้สดับพระโอวาทก็เลิกวิวาท กลับคืนดีปรองดองสมัครสมานสามัคคีกันอย่างเก่า

พระพุทธโอวาทนี้ชี้ให้เห็นทุกข์ในโลกคือ ความมีเวรความร้อนรนความยุ่งต่าง ๆ ที่คนก่อขึ้นเอง ก่อขึ้นในจิตใจก่อน คือคิดยุ่งขึ้นก่อนจึงทำยุ่ง ความคิดยุ่งนี้แหละคือตัณหา ถ้าใครคิดยุ่งก็ให้รีบแก้เสียเงื่อนต้นของทุกข์อยู่ที่ตรงนี้ ไม่ต้องไปเสียเวลาสืบสาวเพื่อจะแก้ที่อื่นซึ่งจะไม่มีทางแก้ได้สำเร็จ ดังที่ตรัสเปรียบเทียบในพระสูตร

ตอนหนึ่งว่า เหมือนคนถูกยิงด้วยลูกศรอาบยาพิษอย่างแรง พวกญาตินำไปหาหมอ ถ้าหมอจะพึงกล่าวว่าจะยังไม่ถอนลูกศร คือจะยังไม่รักษา จนกว่าจะได้สอบสวนเรื่องราวต่าง ๆ ก่อนว่าใครเป็นผู้ยิง ผู้ยิงชื่ออะไร นามสกุลอะไรเป็นต้น คนที่ถูกยิงนั้นก็จะต้องตายก่อนแน่นอน ฉะนั้นจึงไม่ควรเสียเวลา รีบรักษาคือผ่าตัดลูกศรออกเสียทันทีฉันใดก็ดี ความทุกข์ต่าง ๆ ของแต่ละคนหรือของทั้งหมดเป็นต้นว่าความพิพาทความร้อนรนความยุ่งต่าง ๆ ก็ต้องแก้ที่ต้นเหตุให้ทันกาล คือรีบถอนลูกศรที่เสียบจิตใจอันได้แก่ตัณหา อันเป็นตัวสมุทัยออกเสียทันที

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

สมัยเมื่อพระพุทธเจ้า ประทับอยู่บน ยอดเขาคิชฌกูฏ (มียอดเหมือนหัวแร้ง) ใกล้กรุงราชคฤห์นครหลวงแห่งมคธรัฐ วันหนึ่งเสด็จบิณฑบาต ขณะเสด็จพระพุทธดำเนินอยู่ตอนล่าง พระเทวทัตขึ้นไปผลักหินก้อนใหญ่ให้กลิ้งลงมา เพื่อจะให้ทับพระองค์ให้แหลกลาน หินก้อนใหญ่นั้นกลิ้งลงมากระทบแง่หินสองก้อนติดอยู่ไม่ถึงพระองค์ แต่สะเก็ดหิน ที่แตกเพราะ แรงกระทบ กระเด็นไป ต้องพระบาท

เพียงได้เกิดอาการห้อพระโลหิต เกิดเวทนากล้า พวกภิกษุได้นำเสด็จไปยังสวนมะม่วงของชีวกโกมารภัจ แพทย์หลวงผู้มีชื่อเสียงในเวลานั้น นายแพทย์ชีวกได้ถวายยาพอกอย่างแรงตรงที่ห้อพระโลหิต ได้กราบทูลลากลับเข้าไปเยี่ยมไข้ในเมือง เสร็จธุระแล้ว ได้รีบมาที่ประตูเพื่อออกจากเมือง แต่ไม่ทันเวลา เพราะประตูเมืองปิดเสียก่อน จึงคิดเสียใจว่า ได้พอกยาอย่างแรงที่พระบาทของพระพุทธเจ้าทิ้งไว้เหมือนพระองค์เป็นบุคคลสามัญ เวลานี้ก็เป็นเวลาที่จะแกะยาพอกออกได้แล้ว เมื่อไม่แกะออกก็จักเกิดความเร่าร้อนในพระวรกายตลอดคืน

ในขณะนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสสั่งให้พระอานนท์แกะยาพอกออก ตรงกับเวลาที่หมอชีวกคิดอยู่นั้นแผลช้ำเลือดที่พระบาทได้หายเรียบร้อยดังปลิดทิ้ง

รุ่งเช้า พอประตูเมืองเปิดก่อนอรุณ นายแพทย์ชีวกออกมาเฝ้า กราบทูลถามว่า ได้ทรงมีอาการเร่าร้อนในพระวรกายอย่างไร พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบว่า "ความเร่าร้อน ทั้งหมด ของตถาคต สงบสิ้น แล้ว ที่ ต้น โพธิ ใน วันตรัสรู้" และได้ตรัสคาถาแปลความว่า "ความเร่าร้อน

ไม่มีแก่ผู้ที่เดินทางสิ้นสุดหายโศก หลุดพ้นทุกสถาน เครื่องร้อยรัดหมดทุกอย่าง"

ตามพระพุทธประวัติ เมื่อพระพุทธเจ้าประชวรบางคราวทรงรักษาเองด้วยอำนาจขันติหรือจิตตานุภาพ บางคราวทรงให้หมอรักษาเหมือนบุคคลทั่ว ๆ ไป เพราะพระกาย ก็ต้องมีเกิด แก่เจ็บตาย เหมือน อย่างร่าง กาย ของทุก ๆ คน เมื่อเจ็บก็ต้องมีเวทนาเหมือนกัน แต่คนเจ็บทั่วไปมีใจไปผูกพันอยู่กับเจ็บ กลัวเจ็บ กลัวตาย ใจพึงพลอยเจ็บ เร่าร้อนทุรนทุราย ส่วนพระพุทธเจ้าไม่ทรงผูกพันพระจิตอยู่กับความเจ็บไม่ ทรง กลัวเจ็บ กลัว ตาย ปล่อย วางความเจ็บไว้ที่กาย เป็นเรื่องของกาย เป็นเรื่องของหมอจะรักษาไปอย่างไร จึงทรงเป็นผู้หลุดพ้นไม่มีความเร่าร้อน เพราะทรงดับเสียได้เด็ดขาดแล้ว ตั้งแต่เวลาที่ตรัสรู้ ณ โพธิพฤกษ์นั้นแล คือทุกขนิโรธ ความดับทุกข์ เมื่อเจ็บป่วยน่าจะใช้คาถากันเจ็บของพระพุทธเจ้าบทที่แปลไว้ข้างบนนี้ดูบ้าง แต่ต้องใช้ปฏิบัติให้ได้ดังคาถาเป็นเครื่องรักษาทางใจ ช่วยกับหมอที่รักษาทางกาย

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ได้มีพระเจ้าแผ่นดิน ผู้คงแก่เรียน และบุคคลเป็นอันมาก ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าแล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนา และ ได้ กล่าว สรรเสริญ ว่าทรง แสดง ให้ เห็นประจักษ์เหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิดไว้ เหมือนอย่างบอกทางแก่คนหลงทาง หรือเหมือนชูประทีปในที่มืดเพื่อผู้มีจักษุจักได้มองเห็นรูปทั้งหลาย ทั้งนี้ เพราะทุก ๆ คนอาจได้ปัญญาสว่างไสวมองเห็นทางที่ถูก อันเป็นทางออกได้เสมอ ในเมื่อได้ตั้งใจฟังพระธรรมของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าเมื่อก่อนจะตรัสรู้ ได้เคยทรงดำเนินทางต่าง ๆ มามาก ทางของความสุขในโลกต่าง ๆ ก็ทรงดำเนินมาแล้ว สิ่งทั้งหลายที่โลกปรารถนาต้องการ ก็ทรงบริบูรณ์ ครั้งทรงสละสุขในโลกแล้วก็ได้เคยทรงดำเนินในทางทรมานพระกายให้เป็นทุกข์ จนเกือบจะสิ้นพระชนม์ชีพ แต่ในที่สุดก็ทรงเห็นว่าทางที่ทรงดำเนินมานั้นมิใช่ทางที่ทำให้เกิดปัญญา จึงทรงเปลี่ยนมาดำเนินในทางที่ทรงคิดขึ้นได้ใหม่ เรียกว่าอัฏฐังคิกมรรค แปลว่าทางที่มีองค์ประกอบ ๘ ประการ คือ สัมมาทิฏฐิ เห็น

ชอบ สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ สัมมาวาจา เจรจาชอบ สัมมากัมมันตะ การงานชอบ สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ สัมมาวายามะ เพียรพยายามชอบ สัมมาสติ ระลึกชอบ สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ พระองค์ได้ทรงปฏิบัติในทางนี้จนองค์ประกอบทั้ง ๘ เกิดขึ้นบริบูรณ์ จึงได้ตรัสพระธรรมและทรงประกาศทางนี้เองแก่โลก ข้อปฏิบัติทุกอย่างในพระพุทธศาสนาไม่พ้นไปจากองค์ประกอบเหล่านี้ เพียงแต่ยักย้ายแสดงโดยนัยต่าง ๆ เท่านั้น

ใครที่พิจารณาองค์ประกอบทั้ง ๘ ที่รวมกันเข้าเป็นทางเอกของพระพุทธเจ้าสายนี้ ให้เข้าใจและรู้จักนำมาใช้ให้เหมาะแก่ทางชีวิตของตน แม้จะเผชิญอุปสรรคขัดข้องอย่างไร ก็จะไม่มีจนทาง หรืออันจะพบทางออกได้เสมอ

ใครเล่าควรแก่พระนามว่า พระสัมมาสัมพุทธะ ผู้ตรัสรู้ชอบเอง เพราะมีพระญาณปรีชาตรัสรู้ในทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ คือทางมีองค์ประกอบ ๘ ประการ และทรงบอกแก่โลกได้เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้า ได้ตรัสเล่าเรื่อง เปรียบเทียบมีความว่า พระราชาองค์หนึ่งในกรุงสาวัตถีสมัยหนึ่ง ได้มีรับสั่งให้เรียกคนตาบอดแต่กำเนิดมาประชุมกัน แล้วโปรดให้ นำช้างหลวงเชือก หนึ่งมา ให้คน ตาบอด เหล่านั้นคลำดูที่อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของช้าง มีศีรษะเป็นต้น แล้วมีรับสั่งให้ถามทีละคนว่าช้างมีลักษณะอย่างไร คนที่คลำถูกศีรษะช้างกราบทูลว่า ช้างมีลักษณะเหมือนหม้อ คนที่คลำถูกหูช้างว่าเหมือนกระด้ง คนที่คลำถูกงาช้าง (ตอนปลาย) ว่าเหมือนผาล (ไถ่นา) คนที่คลำถูกงวงว่าเหมือนงอนไถ คนที่คลำถูกตัวช้างว่าเหมือนพ้อม คนที่คลำถูกเท้าช้างว่าเหมือนเสา คนที่คลำถูกหลังช้างว่าเหมือนครก คนที่คลำถูกหางช้าง (ตอนบน) ว่าเหมือนสาก คนที่คลำถูกปลายหางช้างว่าเหมือนไม้กวาด คนตาบอดเหล่านั้นต่างก็ทุ่มเถียงกัน พระราชาได้ประทับฟังเป็นเรื่องตลกขบขัน เป็นการสำราญพระราชหฤทัย พระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าเรื่องนี้แล้วจึง ได้ตรัสเปรียบเทียบต่อไปมีความว่า เรื่องคนตาบอดคลำช้างนี้ก็เหมือนอย่างคน

ไม่มีดวงตาคือปัญญา ไม่รู้ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ไม่รู้ธรรมตามเป็นจริง จึงทุ่มเถียงกันไปต่าง ๆ

ความไม่มีดวงตาคือปัญญาดังกล่าว ทำให้เห็นผิดดำริผิด ที่เรียกว่ามิจฉาทิฏฐิ (เห็นผิด) มิจฉาสังกัปปะ (ดำริผิด) จะกล่าวว่าเป็นตัวเห็นผิด ดำริผิดทีเดียวก็ได้ ส่วนคนมีดวงตาคือปัญญาทำให้เกิดสัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) หรือเป็นตัวความเห็นชอบดำริชอบทีเดียว ฉะนั้น ใครจะเห็นชอบดำริชอบจึงต้องมีปัญญาเหมือนอย่างดวงตาที่ไม่บอด มองเห็นตลอดทั่วถึงไม่ใช่คลำเดาเอา หรือคลำพบแต่เพียงบางส่วนแล้วก็ลงสันนิษฐานโดยเดา เหมือนอย่างคนตาบอดคลำช้าง คือจะต้องเห็นเหตุคือผลที่สัมพันธ์กันไปตลอดสาย และจะต้องเห็นทั้งสายชั่วสายดี หรือสายเกิดสายดับ ทั้งนี้ก็ต้องอบรมปัญญาคือความรู้ความฉลาด ให้มีมากขึ้นเสมอ หัดใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผลชั่วดีให้ถ่องแท้ก่อน แล้วจึงลงสันนิษฐานลงไป ความพิจารณา เรียกว่า ดำริ ความสันนิษฐานเรียกว่า ความเห็น เมื่อถูกต้องเรียกว่า ดำริชอบ

พระพุทธเจ้าทรงมีความเห็นชอบ ดำริชอบบริบูรณ์ในเรื่องทั้งหลาย จึงถึงในความจริงอย่างสูงสุดอันเรียกว่า อริยสัจจ์ ใครเล่าเป็นผู้มีความเห็นชอบดำริชอบที่เกิดขึ้นด้วยการปฏิบัติตนเองบริบูรณ์เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

อริยสัจจ์ของพระพุทธเจ้าคือเหตุผลที่แท้จริงของชีวิต พระองค์ได้ทรงรู้เป็นอย่างดีนำหน้าคนอื่นทั้งหมด ในสมัยเดียวกันและแม้ในสมัยต่อมา ดังจะพึงเห็นได้ว่า เมื่อมนุษย์ได้ประสบผลต่าง ๆ ในโลก โดยมากเห็นว่าเกิดจากเทวบันดาลให้เป็นไป เช่น เมื่อฝนตก ก็เข้าใจว่า มีเทวดาให้ฝน หรือมีนาคให้น้ำ เมื่อฟ้าผ่าก็มีรามสูรขว้างขวาน เมื่อคนได้ประสบผลดีผลร้าย ก็เพราะมีเทวดาคอยให้ดีให้ร้าย ตลอดจนถึงโลกทั้งหมดก็มีเทวดาสร้าง น่าจะเรียกว่าเป็นยุคเทวดาศาสตร์ ครั้งถึงสมัยวิทยาศาสตร์ดังในบัดนี้ ก็เป็นที่เปิดเผยแล้วว่า ผลต่าง ๆ ในโลกเกิดมาจากเหตุอะไร เช่นฝนตกเพราะอะไร ฟ้าผ่าเพราะอะไร ความดำรินึกคิด และ ความเห็น ในสมัย เทวดาศาสตร์ ที่เข้าใจกันว่า

ถูก ก็กลายเป็นผิดไป เพราะผลทั้งหลายเหล่านั้นเกิดจากเหตุในโลกนี้เอง ดังที่ค้นพบขึ้นเป็นลำดับ มิได้เกิดจากเทวดาที่ไหน แม้เหตุผลของชีวิตก็เช่นเดียวกัน คือ ผลที่เกิดแก่ชีวิตก็เกิดจากเหตุซึ่งมีอยู่ในชีวิตนี้ มิใช่เกิดจากเหตุข้างนอกชีวิต

พระพุทธเจ้าได้ทรงสรุปผลทั้งปวงของชีวิตลงในคำว่าทุกข์คำเดียว และทรงแสดงว่า เกิดจากเหตุคือตัณหาความดิ้นรนทะยานอยากของจิตใจ ซึ่งมีอยู่ในชีวิตนี้ ทุกคนพิสูจน์ได้ดูที่จิตใจของตนเอง เกิดตัณหาขึ้นเมื่อใดก็เป็นทุกข์เมื่อนั้น และข้อวิเศษก็คือ ทรงพบทางดับทุกข์ของชีวิตได้อย่างเด็ดขาด ได้ทรงปฏิบัติจนดับทุกข์ของชีวิตได้ คือทรงดับตัณหาในจิตใจของพระองค์เองได้ จึงทรงสิ้นทุกข์ทั้งหมด และได้ทรงสั่งสอนแสดงทางปฏิบัติที่เป็นเหตุให้ถึงความดับทุกข์ดังกล่าวไว้คือ มรรค มีองค์แปด เพื่อให้คนที่ปรารถนาจะดับความทุกข์ของชีวิต ปฏิบัติตามแต่ทุก ๆ คนต้องปฏิบัติเอาด้วยตนเอง คนอื่นจะบันดาลให้ไม่ได้ ความดับทุกข์ซึ่งเป็นผลและทางปฏิบัติซึ่งเป็นเหตุก็มีอยู่ในชีวิตนี้ ฉะนั้น เหตุผลในอริยสัจจ์ จึงเป็นวิทยาศาสตร์

ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ผลุดขึ้นมาในยุคเทวดาศาสตร์ อย่างน่าอัศจรรย์ ความรู้ของมนุษย์ยิ่งเจริญก็ยิ่งจะเห็นจริงกับหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งยิ่งจะสนับสนุนว่าสัมมาทิฏฐิและสัมสาสังกัปปะ ซึ่งประมวลกันเป็นองค์ความรู้ของพระพุทธเจ้านั้น ไม่อาจที่จะปฏิวัติคือเปลี่ยนแปลงได้ทุกกาลสมัย เป็นอกาลิโก ไม่ประกอบด้วยกาล เพราะเป็นความจริงที่แน่แท้คงตัวตลอดไป

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ใกล้พระนครราชคฤห์แห่งมคธรัฐ ได้มีพราหมณ์ผู้หนึ่งได้ยินข่าวเรื่องพระองค์ออกทรงผนวช ได้มีความโกรธไม่ชอบใจมาแต่แรกแล้ว จึงได้เข้าไปเฝ้าและด่าว่าพระองค์ด้วยวาจาที่หยาบช้าต่างๆ พระพุทธเจ้าได้ตรัสถามว่า "ได้เคยมีมิตรญาติมาเป็นแขกของท่านบ้างหรือไม่" พราหมณ์กราบทูลว่า "บางคราวก็เคยมีมา" ตรัสถามว่า "ท่านได้เคยจัดอาหารหรือสิ่งของอย่างใดอย่างหนึ่งต้อนรับแขกเหล่านั้นบ้างหรือไม่" กราบทูลว่า "บางคราวก็เคยจัด" ตรัสถาม

ว่า "ถ้าแขกเหล่านั้นไม่รับประทานของนั้นจะตกแก่ใคร" กราบทูลว่า "ก็ตกแก่ข้าพระองค์นั่นแหละ" ตรัสว่า "คำที่ท่านด่าว่าก็เป็นเช่นเดียวกัน คือท่านด่าว่าเราต่าง ๆ แต่เราไม่รับคำด่าของท่าน คำด่านั้นก็ตกเป็นของท่านเอง ส่วนผู้ที่ด่าว่าโต้ตอบเรียกว่า เป็นผู้บริโภคคำด่า เราไม่บริโภคคำด่าร่วมกับท่าน คำด่านั้นจึงตกเป็นของท่านดังกล่าวนั้นแหละ" พราหมณ์จำนนต่อพระองค์ดำรัสจึงเสกล่าวขึ้นว่า "หมู่ชนต่างพากันเข้าใจว่าพระสมณโคดมเป็นพระอรหันต์ แต่ยังโกรธอยู่นี่" พระพุทธเจ้าได้ตรัสแปลความว่า "ผู้ที่ฝึกใจได้แล้วดำรงชีวิตเป็นธรรมสม่ำเสมอ มีความรู้ชอบจนถึงเป็นผู้พ้นกิเลสหมด จึงสงบระงับคงที่ไม่มีโกรธ จะเกิดความโกรธมาจากไหนเล่า" และได้ตรัสอีกตอนหนึ่งว่า "ผู้ที่ไม่โกรธตอบคนที่โกรธชื่อว่าชนะสงครามที่ชนะได้ยาก"

เรื่องนี้แสดงว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงมีพระปฏิภาณในการโต้ตอบเป็นอย่างเยี่ยม และแสดงถึงพระญาณปรีชาในการแยกสิ่งที่ควรแยกออกจากกันได้ จึงทรงมีพระวาจาเป็นสัมมาวาจา (เจรจาชอบ) คือเมื่อพูดออกมาก็พูดถูกชอบ

ไม่เช่นนั้นก็งดเว้นคือนิ่งไม่พูด ทรงมีการทำทางกายเป็นสัมมากัมมันตะ (การงานชอบ) คือเมื่อทำก็ทำถูกชอบ ไม่เช่นนั้นก็งดเว้นไม่ทำ ทรงครองชีวิตโดยชอบเป็นสัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีวิตชอบ) คือทรงดำรงชีวิตด้วยความมักน้อยสันโดษ ไม่กระทบศรัทธาและทรัพย์ของใคร ๆ

ส่วน บุคคลอื่น โดยมาก เมื่อ ประสบพบผ่าน อารมณ์ที่เป็นเครื่องกระตุ้นเตือนให้เกิดความชอบความชัง ความหลงนานาชนิด ก็ออกรับไว้ ไม่ค่อยจะได้คิดปลีกแยกตัวแยกใจออก จึงพากันพูดผิดทำผิดเลี้ยงชีวิตผิด (Orruption) ต่าง ๆ ถ้ารู้จักคิดแยกตัวแยกใจออกอย่างพระพุทธเจ้าก็จะลดความชั่วผิดลงได้มาก

ใครเล่าเป็นผู้มีวาจา การงาน และครองชีวิตชอบ อำนวยประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่แก่โลกเลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระพุทธเจ้า ได้ทรงมีความรู้และความประพฤติสมบูรณ์ดังบทแสดงพระพุทธคุณว่า "วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน" ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ ความรู้ของพระพุทธเจ้านั้น

ท่านแสดงไว้มาก แต่ในที่นี้หมายถึงได้ทรงรู้ระลึกชาติหนหลังได้ ทรงรู้ว่าสัตว์โลกเคลื่อนออกและเข้าถึงชาติหนึ่งๆ ตามอำนาจกรรมที่ตนทำไว้ทรงรู้การกระทำให้สิ้นกิเลสทั้งหมด

ทางวิทยาการในบัดนี้ แสดงว่าโลกหมุนอยู่เสมอ หมุนรอบตัวเองและหมุนรอบดวงอาทิตย์ ดวงอาทิตย์เป็นแกนของสุริยจักรวาลนี้ แต่ดวงอาทิตย์เองก็หมุนรอบตัวเองอยู่ด้วยเหมือนกัน พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ในความหมุนของโลกลึกซึ้งเข้ามาถึงความ หมุน ของ สัตวโลกทุกรูปทุกนาม ดังที่ตรัสแสดงไว้ในเรื่องวัฏฏะ (วน) หรือสังสารวัฏฏ์ (หมุนวน) คือสัตวโลกทุก ๆ รูปนามเวียนเกิดเวียนตายในชาติต่าง ๆ ชีวิตในชาติหนึ่ง ๆ กับทั้งสุขทุกข์ต่าง ๆ เกิดขึ้นเพราะกรรมที่แต่ละตัวตนได้ทำไว้ ฉะนั้นตนเองจึงเป็นผู้สร้างชาติ คือความเกิดความสุขทุกข์ของตน แก่ตนผู้สร้างก็คือตนเอง แต่มิได้ไปสร้างใครอื่นเพราะใครอื่นนั้น ๆ ต่างก็เป็นผู้สร้างตนเองด้วยกันทั้งนั้น จึงต้องไม่มีใครเป็นผู้สร้างให้ใคร และเมื่อผู้สร้างคือตนสร้างให้เกิดก็เป็นผู้สร้างให้ตายด้วย เพราะชีวิตที่สร้างขึ้นเป็นเช่นนี้

ทำไมผู้สร้างคือตนเองจึงสร้างชีวิตที่เป็นทุกข์เช่นนี้เล่า ปัญหานี้ตอบว่า สร้างขึ้นเพราะความโง่ ไม่ฉลาด คือไม่รู้ว่า การสร้างนี้ก็คือสร้างทุกข์ขึ้น ถ้าเป็นผู้รู้ฉลาดเต็มที่ก็จะไม่สร้างสิ่งที่เกิดมาต้องตาย (มัจจะ)

พระพุทธเจ้าได้ทรงทราบว่า ผู้สร้างทุก ๆ ตัวตนหมุนเกิด หมุนทำกรรมหมุน ก่อกิเลส แล้วหมุนเกิดต่อไปใหม่เป็นวงกลม นี้คือโลกซึ่งต้องหมุนอยู่เช่นนี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงรู้จักโลก ทรงรู้จักผู้สร้างคือตนเองหรือคือความโง่ของตนอันเรียกว่า "อวิชชา" อวิชชานี้เป็นหัวหน้าของกิเลสทั้งหมด ครั้นความรู้ของพระองค์เกิดสว่างโชติช่วงขึ้นเป็นวิชชาบริบูรณ์ ความมืดมนอนธการ คือ อวิชชา ก็สิ้นไปทันที พระองค์จึงเป็นโลกุตตระ (อยู่เหนือโลก) เป็นผู้หยุดหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงทั้งหมด

พระพุทธเจ้าทรงถึงพร้อมด้วยวิชชา คือความรู้บริบูรณ์ ทรงรู้ความหมุนของโลก เหตุที่ทำให้โลกหมุน และทรงรู้วิธีทำพระองค์ให้อยู่เหนือโลก เป็นผู้หยุดหมุน และทรงดูโลกที่หมุนไปอยู่ สอนโลกที่หมุนไปอยู่ทั้งเทพและมนุษย์ให้หมุนไปในทางดี ให้เป็นผู้สร้างที่ดีจนกว่าจะหยุดสร้างหยุดหมุน

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระพุทธเจ้าทรงมีวิชชาความรู้บริบูรณ์ ทำให้ทรงสิ้นกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวงบริบูรณ์ วิชชา (ความรู้) ที่บริบูรณ์นี้คือที่เรียกว่าความตรัสรู้ ทรงได้เพราะทรงปฏิบัติถูกทางแห่งวิชชา ข้อปฏิบัติของพระองค์เรียกว่า จรณะ แปลว่า ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนินถึงวิชาได้แก่มรรคมีองค์ ๘ มีความเห็นชอบเป็นต้น หรือได้แก่พระบารมี ๑๐ มีทาน ศีล เป็นต้น อีกอย่างหนึ่งได้แก่ จรณะ ๑๕ คือถึงพร้อมด้วยศีล สำรวมอินทรีย์รู้ความพอดีในการกินอาหาร ประกอบความเพียรของผู้ตื่นอยู่ ความเชื่อ ความละอายแก่ใจ ความเกรงกลัวผิด ความเป็นผู้ได้ฟังมาก (คือได้รับการศึกษา) ความเพียร ความระลึกได้ ความรอบรู้ ฌานที่หนึ่ง ฌานที่สอง ฌานที่สาม ฌานที่สี่ รวมความว่า พระองค์ได้ทรงศึกษาปฏิบัติมาอย่างสมบูรณ์ใน จรณ ธรรม ดังกล่าวทรงพบทรงปฏิบัตินั้นด้วยพระองค์เอง ทรงปฏิบัติเองจนถึงทรงประสบวิชชาด้วยพระองค์เอง มิได้ทรงพึ่งทรงศึกษามาจากใคร_ เมื่อได้ทรงประสบวิชชาแล้ว ก็ได้ปฏิบัติพระองค์เป็นอย่างดียิ่งทุกประการ ไม่มีข้อจะพึง

ตำหนิได้ ดังที่ปรากฏว่าได้ทรงมีพระคุณทุกอย่างเต็มเปี่ยม จึงกล่าวได้ว่าพระองค์ได้ ทรงมี ความรู้ และ ความ ประพฤติ สมบูรณ์ทุกประการ ต่างจากคณาจารย์ในภายนอกทั้งหลาย ที่ขาดทั้งความรู้และความประพฤติ ขาดความรู้ก็คือขาดความรู้ที่ถูกต้องซึ่งเป็นของตนเอง เพราะต้องมีผู้ที่บอกให้และก็รู้ไปตามผู้บอก ไม่ใช่รู้ตามเป็นจริง ขาดความ ประพฤติ นั้นก็ คือ ขาดการ ปฏิบัติ ที่จะให้เกิด ความรู้ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ไม่อาจจะประสบความรู้ ทั้งไม่สามารถจะปฏิบัติตนให้สมกับที่ประกาศตนออกไปได้

ผู้ที่จะพิสูจน์ข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ ก็คือทุก ๆ คนที่ได้เรียนศึกษาและปฏิบัติซึ่งมีใจไม่ลำเอียงมุ่ง แต่จะพบทางที่ถูก บุคคลที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ ทุกกาลสมัยจะเป็นผู้พิสูจน์ทุก ๆ สิ่งที่ได้เรียนรู้ศึกษาและปฏิบัติว่าจริง ไม่จริงหรือถูกผิดอย่างไร เว้นไว้แต่ไม่พูดหรือช่วยกลบเกลื่อนด้วยโวหาร

พระพุทธเจ้า ทรง เป็น ผู้ ทนทาน ต่อ การ พิสูจน์ ของนักเรียนนักศึกษาทั้งหลาย แต่ข้อสำคัญต้องพิสูจน์ด้วยการเรียนการศึกษา หรือการปฏิบัติให้ รู้พระธรรมของ

พระองค์ อย่าพิสูจน์ด้วยความไม่รู้ และเมื่อยิ่งพิสูจน์ด้วยความรู้ดังกล่าว ก็ยิ่งจะเห็นว่าพระองค์เป็น "วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน" ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะอย่างล้ำเลิศ

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

โลก คือพิภพนี้ตามภูมิศาสตร์ มีมหาสมุทรและมีทวีปต่าง ๆ แบ่งออกเป็นประเทศใหญ่เล็กมากมายในบัดนี้มีแผนที่โลกบอกได้อย่างละเอียด ทั้งมียานพาหนะสำหรับไปได้รอบโลกในเวลาอันรวดเร็ว เมื่อมองขึ้นไปจากโลกนี้ยังได้เห็นดวงอาทิตย์ดวงจันทร์และดวงดาวต่าง ๆ อีกนับไม่ถ้วน ในห้วงนภากาศ วิทยาการในบัดนี้แสดงว่าดวงดาวที่มีแสงกระพริบเป็นดวงอาทิตย์ดวงหนึ่ง ๆ ต่างมีดวงดาวที่ไม่มีแสงในตัวเองเป็นบริวารอยู่เป็นกลุ่ม ๆ เหมือนเช่นกลุ่มโลกของเรานี้ กลุ่มโลกดังกล่าวนี้ มีมากมายนับไม่ถ้วน ในหนังสือทางพระพุทธศาสนามีกล่าวไว้ว่ามีหลายแสนโกฏิจักรวาล น่าอัศจรรย์ที่ท่านมีความรู้อย่างถูกต้อง นำหน้าความรู้ของคนทั่วไปในเวลานั้น เพราะข้อที่สอนกันในสมัยและในสมัยต่อมาที่ยังมีหลักฐานเหลืออยู่ มีแต่เล่าเรื่อง

โลกแตกต่างไปจากวิทยาการในปัจจุบัน กลุ่มดาวที่เป็นโลกรวมทั้งโลกที่เราได้อาศัยอยู่นี้ด้วย อันมีจำนวนนับไม่ถ้วนหลายแสนโกฏิดังกล่าวนั้น เรียกว่าโอกาสโลก โลกคือโอกาส คำว่าโอกาส แปลว่าสิ่งที่ไถหรือขีดลงให้เป็นรอยได้ คือพิภพในส่วนที่เป็นวัตถุก้อนมหึมา คำว่าโอกาสนี้จึงตรงกันข้ามกับคำว่าอากาศ ซึ่งแปลว่าที่อันไถหรือขีดให้เป็นรอยไม่ได้ หมายถึงช่องว่าง อากาศคือช่องว่างนี้ทางพระพุทธศาสนาแสดงว่า อนนฺต. อากาส แปลว่าอากาศไม่มีที่สุด เพราะไม่ปรากฏว่ามีขอบเขตแค่ไหนโดยรอบ ซึ่งก็ตรงกับวิทยาการในปัจจุบัน ส่วนโอกาสโลกซึ่งเป็นวัตถุก้อนมหึมาเช่นโลกของเรานี้ ทางพระพุทธศาสนาแสดงโดยส่วนรวมว่าประกอบขึ้นด้วยธาตุ คือธาตุที่แข้นแข็งเรียกว่า ปฐวีธาตุที่เอิบอาบเรียกว่าอาโปธาตุ ธาตุที่อบอุ่นเรียกว่าเตโชธาตุ ธาตุที่เคลื่อนที่พัดไหวเรียกว่าวาโยธาตุ และส่วนที่เป็นช่องว่างอยู่ในระหว่างธาตุทั้งหลายดังกล่าวเรียกว่าอากาศธาตุ คำว่าธาตุ หมายถึงส่วนประกอบที่มีลักษณะต่าง ๆ กันดังกล่าวนั้นก็ได้ หมายถึงต้นเดิมของส่วนประกอบเหล่านั้นก็ได้ เมื่อมีเหตุปัจจัยธาตุต่าง ๆ ก็มาประกอบกันเป็นโลกนี้ แม้โลกอื่นก็เช่น

เดียวกัน ฉะนั้นโลกทุก ๆ โลกทางพระพุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นสังขาร คือส่วนผสมเช่นเดียวกับผลไม้เล็ก ๆ ผลหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นและเป็นไป ตามปัจจัยและต้องเป็น ไปตามกฎของไตรลักษณ์ (เครื่องกำหนด ๓ อย่าง) คือความไม่เที่ยง ๑ ความเป็นทุกข์คือเป็นอยู่ไม่ได้ต้องเปลี่ยนแปลง ๑ ความ เป็นของ ไม่ใช่ ตัวตน เพราะ แยกย่อย ออก ไป ได้จนละเอียดที่สุด ๑ พระพุทธเจ้าได้ทรงรู้โลกตามความเป็นจริงซึ่งยืนยันถูกต้องอยู่ทุกกาลสมัย เพราะเหตุนี้จึงได้พระนามว่า โลกวิทูผู้รู้โลก

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านล้ำเลิศ

โอกาสโลก คือโลกพิภพอันมหึมา เป็นที่รวมและเป็นที่เกิดแห่งสรรพสิ่งต่างๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทุกๆสิ่งทั้งเล็กและใหญ่เรียกว่าสังขารโลกอันหนึ่ง ๆ โลกที่ลึกซึ้ง อีกอย่าง หนึ่งคือสัตวโลก อันหมาย ถึงความ เป็นสัตว์บุคคล ตัวตน เรา เขา ทั้งหมดกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือภาวะแห่งจิตใจซึ่งเป็นหัวใจของโลกทั้งหมด ภาวะของจิตใจนี้มิใช่ร่างกาย ร่างกายจัดเป็นสังขารโลกซึ่งมีความเป็นไปดังเช่นที่แสดงไว้ในหลักชีววิทยา ส่วนภาวะแห่ง

จิตใจซึ่งยังตกอยู่ในอำนาจความดึงดูดของโลกจัดเป็นสัตวโลก ฉะนั้นมติทางพระพุทธศาสนาจึงแยกร่างกายและจิตใจออกเป็นคนละส่วน และจัดเข้าประเภทของโลกที่ต่างกัน

ในปัจจุบันนี้ ได้มีนักศึกษาค้นคว้ามิใช่น้อยไม่เชื่อว่าจิตใจอีกส่วนหนึ่งจากร่างกาย เพราะเห็นว่าที่เรียกว่าจิตใจนั้นคือมันสมอง หรือมันสมองนี้เองทำหน้าที่เป็นจิตใจ **(Mind)** แต่ในสมัยที่คิดสร้างอิเล็กทรอนิคเบรน **(Elec tronlc Brain)** ขึ้นใช้ได้ ก็ได้มีนักคิดค้นอีกไม่น้อยเห็นว่ามันสมองในร่างกายของบุคคลจะต้องมี **Man** คือบุคคลอะไรอีกคนหนึ่งเป็นผู้ใช้ อันที่จริงในศาสนาทุกศาสนาได้แสดงการเกิด หลังจากการตาย และเรียกสิ่งที่ไปเกิดต่าง ๆ กันเช่น **Soul** หรืออาตมันเป็นต้น ซึ่งไม่ใช่ร่างกาย ส่วนทางพุทธศาสนานั้นได้แสดงการเวียนเกิดในชาติต่าง ๆ สัตว์บุคคลทำไว้ จนกว่าจะสิ้นกิเลสจึงสิ้นการเวียนเกิด แต่การสิ้นกิเลสนั้นไม่ใช่เกิดขึ้นเอง ต้องเกิดจากการปฏิบัติในมรรคมีองค์แปดประการ มีสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ เป็นต้น กล่าวโดยย่อพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้

ทุก ๆ คนเว้นจากการทำชั่ว แต่ให้ทำกุศลคือความดี และให้ชำระจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส เมื่อปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ถึงยังจะเป็นสัตว์โลกที่แปลว่าผู้ที่ยังข้องเกี่ยวก็ย่อมจะเป็นบุญสัตว์ คือเกี่ยวข้องอยู่ในความดี เมื่อข้องเกี่ยวในความดีโดยมากก็จะพากันอยู่เป็นสุข ส่วนที่พากันเป็นทุกข์อยู่โดยมากทุกวันนี้ก็เพราะพากันเป็นบาปสัตว์ คือข้องเกี่ยวในความชั่ว ยิ่งมีความรู้มากก็ยิ่งพากันทำลายโลกได้มาก จนถึงอาจเป็กโลกวินาศก็ได้

พระพุทธเจ้าได้ทรงปฏิบัติพระองค์เองในเบื้องต้น ให้พ้นจากความเป็นบาปสัตว์ (ข้องอยู่ในบาป) มาเป็นบุญสัตว์ (ข้องอยู่ในบุญ) เป็นโพธิสัตว์ (ข้องอยู่ในความรู้) จนถึงเป็นพระพุทธะ (ผู้รู้แล้วบริบูรณ์) พ้นจากความเกี่ยวข้องทั้งหมด จึงทรงเป็นผู้รู้โลกซึ่งไม่ติดข้องอยู่ในโลกทุกประเภท ทุกชนิด จึงได้พระนามว่า โลกวิทู (ผู้รู้โลก)

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ประวัติศาสตร์ ได้สอนให้รู้ความเกิดความเจริญและความเสื่อมของชาติและบุคคลต่าง ๆ ในอดีตที่สืบมาจนถึงปัจจุบัน คราวนี้กลับมานึกถึงประวัติชีวิตทุก ๆ คนมีชีวิตดำเนินมาถึงปัจจุบันเหมือนหนึ่งได้ยืนอยู่ในจุดปัจจุบันของชีวิต เมื่อระลึกย้อนไปในอดีตก็จะเห็นว่าชีวิตได้ผ่านเหตุการณ์ต่าง ๆ มามาก ถ้าเป็นเด็กก็อาจจะยังผ่านมาน้อยเพราะเป็นระยะตั้งต้น ซึ่งกำลังจะเริ่มเจริญ ถ้าเป็นผู้ใหญ่ก็ย่อมจะต้องผ่านมามาก เหตุการณ์เหล่านี้เมื่อสรุปลงแล้วก็ได้แก่โลกธรรม (ธรรมคือเรื่องสำหรับโลก) ต่าง ๆ ได้แก่ลาภ ความเสื่อมลาภ ยศ ความเสื่อมยศ สรรเสริญสุข ทุกข์ โลกธรรมเหล่านี้เป็นอารมณ์ที่น่าปรารถนาก็มีไม่น่าปรารถนาก็มี แต่ทุกๆ คน ก็ต้องประสพมาโดยลำดับแม้ในชีวิตในปัจจุบันทุก ๆ คนก็กำลังประสบอยู่ คือกำลังในส่วนได้ (ลาภ ยศ สรรรเสริญ สุข) บางในส่วนเสีย (ความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์)บ้างในชีวิตอนาคตก็ต้องประสบเช่นเดียวกัน ฉะนั้นทุก ๆ คนจึงยิ้มย่องผ่องใสบ้าง เศร้าหมองบ้าง อยู่ตลอดไปและบางคนเมื่อได้หรือ

เมื่อขึ้นก็มัวเมาโลคขึ้นไปอย่างลืมตัว เมื่อเสียหรือเมื่อตก ก็เหมือนตกเหว คือรู้สึกว่าตกเอาจริงๆ ถึงตายหรือเกือบตาย นึกถึงคนไข้ ปรอทฉูดขึ้นฉูดลงแสดงว่าไข้หนัก น่าอันตราย คนที่มีจิตใจขึ้นลงเพราะโลกธรรมก็เช่นเดียวกัน เว้นไว้แต่ผู้ที่ได้สดับธรรมของพระพุทธเจ้า และรักษาจิตใจไว้ได้ไม่ให้หวั่นไหวไปตามโลกธรรมจนเกินสมควร ถึงจะหวั่นไหวไปบ้าง เหมือนอย่างเป็นไข้ธรรมดาก็ยังไม่เป็นไร

พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้โลกธรรมคือเรื่องของโลกตามเป็นจริง ว่าเป็นสิ่งที่พึงเกิดแก่บุคคลทุกทั่วหน้า แม้พระอรหันต์ก็ไม่พ้นไปจากโลกธรรม ดังเช่นพระพุทธองค์เองบางคราวก็ถูกพวกมิจฉาทิฏฐิด่าว่ากล่าวหาต่าง ๆ แต่พระพุทธองค์ได้ทรงเห็นตระหนักในความเป็นจริงของโลกธรรม ว่าล้วนเป็นเรื่องที่ไม่เที่ยงไม่ยั่งยืนมีความ แปรปรวน ไปเป็นธรรมดา จึงไม่ทรงข้องติดอยู่ในโลกธรรมทุกอย่าง และโลกธรรทุกอย่างก็ไม่ครอบงำพระทัยพระองค์ได้ พระอรหันต์ทั้งหลายก็เช่นเดียวกัน ทั้งทรงสั่งสอนให้ทุก ๆ ทราบตระหนักว่า เรื่องทั้งหลายที่เกิดขึ้นแก่ชีวิตที่น่าปรารถนา และไม่น่าปราถนาก็เป็นโลกธรรม ซึ่งอาจครอบงำใจของ

คนเขลา เพราะทำให้ฉูดขึ้นฉูดลง ผลก็คือต้องเสียหาย เพราะโลกธรรมทั้งขึ้น ทั้งลงแต่ไม่อาจครอบงำใจของผู้มีสติรู้เห็นตามเป็นจริงได้ เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงได้พระ-นามว่าโลกวิทู (ผู้รู้โลก)

ผู้ที่ได้อ่าน พระประวัติ ของ พระพุทธเจ้า จะได้ พบว่า ในการประกาศพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ได้ทรงเผชิญกับบุคคลตลอดถึงสัตว์เดรัจฉานที่ดุร้ายมาก ครั้งในทางตรงกันข้ามก็ได้ทรงเผชิญกับบุคคลชั้นหัวหน้า เช่น พระราชาของแคว้นต่าง ๆ และบรรดาคณาจารย์เจ้าลัทธิบุบบุคคลผู้คงแก่เรียนอีกมากมาย บุคคลเหล่านี้มักเป็นผู้มีทิฐิมานะแรงกล้ามีจิตใจแข็งกร้าว ไม่ยอมลงแก่ใครโดยง่าย แต่พระพุทธองค์ได้ทรงสามารถฝึกบุคคลเหล่านั้นได้ คือทรงสามารถอบรมให้บุคคลเหล่านั้น หันเข้ามารับนับถือปฏิบัติพระพุทธศาสนาเหมือนอย่างนายหัตถาจารย์หรืออัสสาจารย์ฝึกช้างฝึกม้าที่มีพยศร้ายให้เรียบร้อย และให้ทำได้ในสิ่งที่ประสงค์ มีตัวอย่างเช่นในครั้งหนึ่ง พระพุทธองค์ได้เสด็จไปโปรดองคุลิมารโจร ซึ่งดุร้ายเป็นที่หวาดกลัวกันทั่วไป องคุลิมารโจรได้ไล่ติดตามพระองค์ เมื่อติดตาม

ไม่ทันก็ร้องบอกให้พระองค์หยุด องคุลิมารโจรต่างหากยังไม่หยุด เมื่อองคุลิมารโจรได้ทราบความหมายแห่งพระพุทธดำรัสว่า พระองค์ทรงหยุดปาณาติบาต คือการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต แต่องคุลิมารยังไม่หยุด ก็เกิดสติได้คิดขึ้นทันที และขอนับถือพระองค์เป็นศาสดาตั้งแต่บัดนั้น

ฟังดูก็อาจจะเห็นเป็นเรื่องไม่น่าจะเป็นไปได้ หรือเป็นเรื่องบังเอิญ แต่หาใช่เป็นเช่นนั้นไม่พระพุทธองค์ได้ทรงมีพระญาณและอานุภาพจิตแรงกล้า ได้ทรงทราบถึงลักษณะที่แท้ขององคุลิมาร ว่าเป็นบุคคลที่พึงฝึกได้ เพราะองคุลิมารมีลักษณะเป็นนักศึกษามิใช่เป็นผู้ร้าย แต่เพราะถูกอาจารย์แนะนำให้ฆ่าคนเพื่อจะประสาทความสำเร็จวิชาให้ องคุลิมารมีความเชื่อในอาจารย์และต้องการความสำเร็จวิชา จึงได้ไปเที่ยวฆ่ามนุษย์เพื่อให้ครบจำนวนตามที่อาจารย์สั่ง

แม้เช่นนี้ เว้นจากพระพุทธองค์ก็ไม่มีใครที่จะฝึกองคุลิมารโจรให้กลับเป็นพระขึ้นได้ องคุลิมารโจรอาจกลายเป็นคนที่เสียไปเลย พระพุทธเจ้าได้ทรงเป็นผู้ที่สามารถฝึกบุคคลที่ควรฝึกให้เป็นคนดี จนถึงให้เป็นพระ

อริยบุคคลมากมาย เว้นแต่บุคคลบางจำพวกที่ไม่ควรจะฝึกเช่นคนมิจฉาทิฐิ ที่เห็นสิ่งผิดลงไปจริง ๆ ฉะนั้นจึงได้พระนามว่า อนุตฺตโร ปริสทมฺมสารถิ เป็นสารถีฝึกคนที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า

พระพุทธเจ้า ได้ทรงเป็นผู้ตื่นอยู่ด้วยความรู้ เพราะได้ทรงมีความรู้บริบูรณ์ คำว่าตื่นในที่นี้มีความหมายว่าหายหลง ตรงกันข้ามกับความหลับ ซึ่งหมายความว่าความหลง คนโดยมากยังมีความหลงบางทีก็หลงมากจนไม่รู้ความจริงอะไรเลย เหมือนอย่างนอนหลับสนิท บางคนก็รู้อะไรอยู่บ้างแต่ก็รู้อยู่ในความหลง เหมือนอย่างคนนอนหลับฝันเห็นบางคนมีความรู้จริงจนหายหลง เหมือนอย่างตื่นขึ้นจากหลับแล้ว คนที่หลงต่าง ๆ ดังนี้ คือหลงเข้าใจผิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพราะขาดสติระมัดระวังใจและขาดปัญญาพิจารณา

พระพุทธเจ้าทรงมีสติปัญญาบริบูรณ์ ทำให้สิ้นความหลงในทุก ๆ สิ่ง ทรงเป็นผู้ตื่นอยู่ด้วยความรู้เสมอไม่มีอะไรมาบังหรือมาทำให้ทรงหลับหลงไปได้ แม้ในเรื่องเล็กน้อย ดังมีเรื่องเล่าว่า ครั้งหนึ่งเมื่อพระองค์

ประทับอยู่ในปุพพารามกรุงสาวัตถี พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เสด็จขึ้นไปเฝ้า ในขณะที่กำลังประทับอยู่ในนั้น ได้มีนักบวชห้าจำพวก จำพวกละเจ็ดคนมีร่างกายรุงรังสกปรก หอบหิ้วบริกขารต่าง ๆ ตามลัทธิของตน เดินผ่านไปในที่ไม่ไกล พระราชาทอดพระเนตรเห็นได้เสด็จลุกขึ้นจากที่ประทับ ทรงทำพระภูษาเฉวียนพระอังสะเบื้องซ้าย คุกพระชานุ (เข่า) เบื้องขวาลง ณ พื้นดิน ทรงพนมพระราชหัตถ์ไปทางนักบวชเหล่านั้น ตรัสประกาศพระนามของพระองค์ขึ้นสามครั้ง ครั้นแล้วพระราชาได้เสด็จกลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้า กราบทูลว่า นักบวชเหล่านั้นเป็นพระอรหันต์ หรือบรรลุพระอรหันต์มรรคบ้างเป็นแน่ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ข้อนั้นผู้ที่เป็นคฤหัสถ์รู้ได้ยาก ศีลพึงรู้กันได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน ความสะอาดพึงรู้กันได้ด้วยกิจการที่ทำ กำลังพึงรู้กันได้ในเวลามีอันตราย ปัญญาพึงรู้กันได้ด้วยสนทนากัน แต่ทั้ง ๔ ประการนี้ก็พึงรู้กันได้ด้วยเวลานานมิใช่เล็กน้อย และผู้ที่มีมนสิการใคร่ครวญและมีปัญญาเท่านั้นพึงรู้ได้ ไม่มีมนสิการไม่มีปัญญา ก็ไม่รู้ ครั้นได้ทรงสดับพุทธดำรัสดังนี้ พระราชาได้ทรงรู้สึกอัศจรรย์ใน

พระราชหฤทัย จึงได้กราบทูลสรรเสริญว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสดีถูกต้องอย่างน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมี เพราะว่านักบวชเหล่านั้นคือจารบุรุษของพระองค์เองที่ทรงส่งไปยังหัวเมืองก่อนแล้ว พระองค์จักเสด็จตามไปภายหลัง

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสรุปเรื่องเข้าหาเหตุผลตามเป็นจริง จึงถูกต้องกับความจริงของเรื่องควรเป็นตัวอย่างของการที่จะรับรองหรือปฏิเสธอะไรทั่วไป เพราะเมื่อพิจารณาพูดให้ชอบด้วยเหตุผลตามเป็นจริง ไม่หลงเชื่อไปตามอาการที่ปรากฏซึ่งโดยที่แท้เป็นมายา หรือเป็นการแกล้งแต่งขึ้นโอกาสที่จะผิดก็ยาก

ภาวการณ์ของโลกในปัจจุบันนี้ เป็นที่หวาดเกรงกันโดยทั่วไปว่าจะเกิดสงคราม และถ้าเกิดสงครามขึ้นก็จะเกิดภัยมหาศาลแก่ชีวิตมนุษย์ รวมทั้งบ้านเมืองและสิ่งต่าง ๆ โดยที่ไม่มีใครอาจจะประมาณได้ เพราะในปัจจุบันนี้ได้มีอาวุธอย่างร้ายแรง เช่นระเบิดไฮโดรเย็นเป็นเครื่องทำลายล้างกัน และยังมีจรวดที่เป็นพาหนะนำอาวุธไปทิ้งได้รอบโลก แต่ถ้าบุคคลผู้มีส่วนก่ออันตรายแก่โลกยังมี

ความหวาดเกรง และ ยังหาทาง ที่จะแก้ไข ผ่อนคลาย ความตึงเครียดอยู่ อันตรายก็คงยังไม่เกิดขึ้นโดยง่าย อันมูลเหตุที่ทำให้เกิดความตึงเครียดขึ้นนี้ โดยตรงที่สุดก็คือ ตัณหา ความทะยานอยากในจิตใจของบุคคล หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ กิเลสเหล่านี้เป็นไฟเผาโลกอยู่ทุกกาลสมัย และเป็นนายที่บงการมนุษย์ให้เบียดเบียฬทำลายล้างกันและกัน แม้บุคคลจะมีอำนาจครอบงำผู้อื่นได้มากมาย แต่ก็ต้องเป็นทาษของตัณหา จึงได้ขวนขวายเพื่อหักล้าง ผู้อื่นลงไปให้ย่อยยับ โดยที่ไม่พยายามหักตัณหาในใจของตนเองลงไปเลย เมื่อเป็นเช่นนี้ความสงบก็เกิดขึ้นได้ โดยยาก ยิ่งแก้ด้วยวิธีเพิ่มตัณหาให้แก่ตนและหักล้างผู้อื่นให้จำยอม ก็ยิ่งเพิ่มความไม่สงบเพราะไม่มีใครที่จะยินยอมแก่กัน ต้องพากันพยายามป้องกันตน หรือคิดหักล้างเป็นการตอบแทนกันอยู่ตลอดไป พระพุทธเจ้าได้ทรงทราบวิธีแก้ความไม่สงบ ของโลกต่าง ๆ และได้ทรงปฏิบัติเป็นการแก้พระองค์เองก่อน คือได้ทรงหักโลภะหรือราคะและโทสะ โมหะ ในพระองค์ได้หมด

สิ้น จึงไม่ทรงมีกิเลสที่จะทำให้ก่อกรรมหักล้างใคร ๆ ในโลก ทรงมีแต่พระมหากรุณาประธานธรรมเป็นเครื่องหักล้างกิเลสเพื่อความสุขสงบของโลกโดยส่วนเดียว ฉะนั้นจึงได้พระนามว่า "ภควา" ซึ่งมีความหมายอย่างหนึ่งว่า ได้ทรงทำการหักกิเลส การหักกิเลสในจิตใจตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้นเป็นวิธีเดียว ที่จะ แก้ความไม่สงบต่าง ๆ ของแต่ละเฉพาะบุคคล และของส่วนรวมตลอดไปจนถึงของโลกแต่ก็จะต้องถอนตะปูที่ตรึงใจ ๕ อย่าง คือ ๑ ความสงสัยลังเล ไม่เชื่อไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ๒ ในพระธรรม ๓ ในพระสงฆ์ ๔ ในสิกขา คือการสำเหนียกปฏิบัติตามพระธรรม ๕ ความมีจิตโกรธแค้นเกลียดชังบุคคลผู้ประพฤติธรรม เพราะไม่นิยมนับถือธรรม

พระเจ้าอโศก ซึ่งเป็นมหาราชพระองค์หนึ่งของประเทศอินเดียในสมัยโบราณ เดิมได้ทรงแผ่อำนาจด้วยแสนยานุภาพทำลายล้างชีวิตมนุษย์ลงเป็นอันมาก แต่ภายหลังทรงนับถือพระพุทธศาสนา จึงทรงเปลี่ยนมาแผ่พระธรรมออกไปอย่างกว้างขวาง ตลอดถึงนานาประเทศ ยัง

ให้เกิดความสุขสงบขึ้นอย่างกว้างขวางและยั่งยืน ฉะนั้น พระศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้หักกิเลส และทรงสอนให้หักกิเลสนี้เท่านั้นจะพึงช่วยโลกให้สงบสุขได้

คนในส่วนต่าง ๆ ของโลกมีวรรณะ คือผิวต่างกัน เช่น ผิวดำ ผิวขาว ผิวเหลือง และมีการถือผิวกัน เช่น คนผิวขาวที่ดูหมิ่นเหยียดหยามคนผิวดำ ทั้งในปัจจุบันนี้ ซึ่งต้องการให้ทุก ๆ คน ทุก ๆ ผิวมีสิทธิแห่งความเป็นมนุษย์เสมอกัน ก็ยังมีข่าวว่า ได้มีการรังเกียจผิว แม้ในประเทศที่เจริญ นอกจากนี้ในบางประเทศ เช่นในชมภูทวีปสมัยโบราณ (คืออินเดีย ปากีสถานในปัจจุบัน) ก็ได้มีการแบ่งวรรณะเป็นอันมากในปัจจุบันนี้ แม้จะต้องการไม่ให้มีการถือผิวกาย ก็มีการแบ่งผิวทางการเมืองเกิดขึ้นแทนอย่างรุนแรงการถือผิวต่าง ๆ นี้ ถ้ามีมูลเหตุเกิดจากผิวกายเพียงอย่างเดียวก็แก้ได้ง่าย แต่ถ้ามีมูลเหตุเกิดจากกิเลสในใจของคน เช่น อหังการ (การทำให้เป็นเรา เช่นว่า เราต้องใหญ่โต ข่มผู้อื่นลงให้ได้) ก็เป็นสิ่งที่แก้ยาก ฉะนั้นผิวของใจนี้แหละจึงสำคัญกว่าผิวกาย

เมื่อผิวของใจเป็นอย่างใด ก็แสดงออกมาเป็นอย่างนั้น เป็นดังนี้เหมือนกันแก่คนทุกชาติชนวรรณะ พระพุทธเจ้าได้ทรงแบ่งคนในโลกออก ๖ จำพวก ตามสีผิวของใจ พระ-บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรด ฯ ให้เขียนเป็นภาพ อธิบาย ความหมายไว้ ที่ต้นเสาใน พระ อุโบสถ วัดวัดบวรนิเวศวิหาร ดังนี้ ๑ กัณหาภิชาติ ชาติคนดำ คือคนใจหยาบช้าทารุณ เช่นพรานใจบาปต่าง ๆ (ตลอดถึงล่า ฆ่าสัตว์เล่นเป็นการสนุก) ๒ นิลาภิชาติ ชาติคนเขียว คือคนที่มีใจประกอบด้วยยุติธรรมมากขึ้น เช่นพิจารณาก่อนจึงนำตัวไปลงโทษ ๓ โลหิตาภิชาติ ชาติคนสีเลือดคือคนที่มีจิตใจสูงขึ้น ใฝ่หาศาสนาที่ถูกต้อง เหมือนดังกษัตริย์ พราหมณ์ พ่อค้า คนรับใช้ กำลังเดินไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ๔ หลิททาภิชาติ ชาติคนเหลือง คือ คนที่มีจิตใจบริสุทธิ์ขึ้น เช่นผู้มีศีลธรรม เปรียบเหมือนคนนุ่งขาวห่มขาว หรืออุบาสกอุบาสิกา ๕ สุกกาภิชาติ ชาติคนขาว คือคนที่มุ่งปฏิบัติให้ละเอียดยิ่งขึ้นกว่าคฤหัสถ์ เหมือนอย่างพระภิกษุสงฆ์ ฤษี หรือนักบวชผู้ปฏิบัติชอบทั่ว ๆ ไป

๖ ปรมสุกกาภิชาติ ชาติคนขาวอย่างยิ่ง คือ ท่านผู้บริสุทธิ์ทั้งหมด ได้แก่พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย รวมเรียกว่าฉฬาภิชาติ อภิชาติ ๖ ย่นลงเป็น ๓ คือ กัณหะ คนดำ ได้แก่คนชั่วโดยส่วนเดียว ๒ กัณหะสุกกะ คนดำ ๆ ขาว ๆ ได้แก่คนทำชั่วบ้าง ดีบ้าง ๓ สุกกะ คนขาว ได้แก่ คนที่ บริสุทธิ์โดย ส่วน เดียว คน สามัญ ทั่วไป อยู่ใน ประเภท ๒ แต่บางคน ขาวแล้วค่อย ๆ ดำ เป็นคนต้นตรง ปลายคด บางคนดำแล้วค่อย ๆ ขาว เป็นคนต้นคดปลาย ตรง พระพุทธเจ้าได้ทรงอบรมพระบารมีสูงขึ้นโดยลำดับ จึงได้ทรงเปลี่ยนผิวของใจให้สูงขึ้น จนถึงขาวอย่างยิ่งจะเรียกว่า ลอกผิวออกหมดก็ได้ เพราะว่า ขาวอย่างยิ่งนั้น ไม่ควรนับว่าเป็นสีอะไร

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ครูเป็นบุคคลที่ควรเคารพ เพราะเป็นผู้ตั้งอยู่ใน ฐานะ เป็น ครู ผู้ เพียบ พร้อม ด้วย คุณ สมบัติ ของ ครู เช่น สามารถในการ ประสาทศิลป วิทยาและ ธรรมจรรยา ให้แก่ ศิษย์ กับทั้งตั้งตนไว้ดี ควรเป็นที่เคารพนับถือ คำว่า

"ครู" นั้นแปลว่า "บุคคลผู้หนัก" คือหนักด้วยวิชา พูดเป็นกลาง ๆ ว่า หนักด้วยคุณในทางนี้ คำว่า "หนัก" ตรงข้ามกับคำว่า "เบา" ถ้าหนักด้วยโทษ หมายความว่ามีโทษมากมีโทษหนัก ก็เป็นฝ่ายดี ถ้ามีโทษหนักมากนักก็จะถูกเรียกว่า "หนักโลก" อาจจะอยู่บนโลกไม่ได้ ดังเช่น พระเทวทัต ประกอบกรรมที่ชั่วมากจนถึงถูกแผ่นดินสูบ เพราะเป็นผู้หนักโลกจนอยู่ไม่ได้ แต่ถ้าหนักด้วยคุณ หมายความว่ามีคุณมากก็เป็นความหนักในทางดีเป็นเครื่องค้ำจุนโลก ไม่เป็นที่หนักโลกเลย ความหนักดังกล่าวทำให้เกิดความเอนเอียงเหมือนอย่างคนซึ่งที่เอนเอียงไปตามน้ำหนัก (กว่า) ของสิ่งของ ถ้าของหนัก (กว่า) ที่สุด คนซึ่งก็เอียงไปอย่างที่สุด ทางจิตใจของบุคคลก็เช่นเดียวกัน เมื่อจิตใจหนักอยู่ในสิ่งใดมาก ก็ทำให้โน้มเอียงไปในทางนั้นมาก เช่นเมื่อพอใจในบุคคลหรือวัตถุสิ่งหนึ่งเป็นอย่างยิ่ง ก็แปลว่าความพอใจนั้นมีน้ำหนักมาก ทำให้จิตใจเอียงไปในทางนั้นมาก อาจจะเอียงอย่างน่าจะเป็นอันตราย เหมือนเช่นเรือที่เอียงวูบ ในเมื่อกระทบน้ำหนักอย่างฉับพลัน น้ำหนักทางจิตใจเป็นสิ่งที่สำคัญมากดังนี้

จึงควรทำให้หนักอยู่แต่ในทางดีกล่าวคือ สร้างความพอใจในความดีให้มีมากเพื่อให้เป็นน้ำหนักถ่วงความชั่วไว้ ถ้าน้ำหนักทางดีมากกว่าทางชั่ว ก็จะชนะความชั่วอย่างแน่นอน พระพุทธเจ้าแม้ได้ตรัสรู้พระธรรม ทรงเป็นผู้บริสุทธิ์อย่างยิ่งแล้วก็ยังทรงเคารพอยู่ในพระธรรม หมายความว่า ทรงหนักอยู่ในพระธรรม พระธรรมมีน้ำหนักอย่างยิ่งอยู่ในพระองค์ แต่พระองค์ทรงเบา เพราะสิ้นภาระอย่างยิ่ง และทรงแสดงธรรมสั่งสอนให้บุคคลเป็นผู้เคารพพระธรรม คือหนักอยู่ในธรรม เมื่อธรรมมีน้ำหนักมากขึ้นเพียงใด ความชั่วและความทุกข์ต่าง ๆ ก็เบาลงเพียงนั้น เมื่อน้ำหนักของธรรมมากที่สุด ความชั่วก็เบาที่สุดจนสิ้นน้ำหนักทั้งหมด เป็นอันเสร็จกิจที่จะต้องชั่ง เพราะเป็นผู้ที่ชั่งเสร็จแล้ว ถ้ายังมีของสองสิ่งที่ยังมีน้ำหนักถ่วงกันอยู่ ก็ยังจะต้องชั่งกันอยู่เรื่อยไป พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ชั่งเสร็จแล้วด้วยพระองค์ ทรงมีพระธรรมที่ชื่อว่ามีน้ำหนักบริบูรณ์ไม่บกพร่อง เพราะสิ้นความชั่วเป็นเครื่องถ่วงแม้แต่น้อย จึงทรงได้พระนามว่า "ภควา" ซึ่งมีความหมายอีกอย่างหนึ่งว่าเป็น "ครู" คือผู้หนักด้วยพระคุณทั้งปวงบริบูรณ์ในโลก

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

เมื่อเข้าไปในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จะได้เห็นพระมหามณีรัตนปฏิมากร หรือพระแก้วมรกต ประดิษฐานอยู่ในกุฎาคารมณฑปทองอันวิจิตรงดงาม พระแก้วมรกตนี้ ท่านอนุมานว่าจะเป็นเนื้อแก้วศิลา มีบ่อที่เกิดทางเมืองเหนือที่ติดต่อกับแดนจีน แต่ก็ไม่เคยเห็นที่ดีเท่าแก้วที่เป็นองค์พระนี้ และจะฝีมือช่างทางเมืองเชียงแสนโบราณ เพราะมีพระลักษณะคล้ายคลึงกับพระเชียงแสน แต่มีฝีมือช่างดีเป็นอย่างเอก มีตำนานที่เป็นนิยายเล่าไว้ในรัตนพิมพวงศ์ว่า เทวดาสร้างถวายพระนาคเสนเถระในเมืองปาตลีบุตร พระเถรเจ้าได้อธิษฐานอาราธนาพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าให้ประดิษฐานอยู่ในองค์พระแก้วมรกตถึงเจ็ดองค์ คือ ในพระโมฬีองค์หนึ่ง ในพระนลาฏองค์หนึ่ง ในพระอุระองค์หนึ่ง ในพระอังสาทั้งสอง ข้างละองค์ ในพระชานุทั้งสอง ข้างละองค์ เนื้อแก้วบริสุทธิ์ไม่มีแผล ต่อมาพระแก้วมรกตตกไปเมืองลังกา และต่อมาจนถึงเมืองเชียงราย จึงเริ่มมีตำนานที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่า เมื่อ พ.ศ. ๑๙๗๗ ฟ้าผ่าเจดีย์

จึงได้พบพระแก้วมรกตปิดทองในห้องพระเจดีย์ ต่อมาเมื่อทองลอก จึงได้ทราบว่าเป็นพระแก้ว จากที่นั้นก็ได้ตกไปในเมืองต่าง ๆ คือ ลำปาง ๓๒ ปี เชียงใหม่ ๘๔ ปี หลวงพระบาง ๑๒ ปี เวียงจันทร์ ๒๑๔ ปี จึงถึง พ.ศ. ๒๓๒๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ทรงนำกลับคืนมาสู่สยามประเทศ ต่อมาได้ทรงสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สร้างพระอุโบสถแล้วเชิญพระแก้วมรกตเข้าไปประดิษฐานบนกุฎาคารทอง สูง ๒๐ ศอกกำ ในวันวิสาขปูณณมี พ.ศ. ๒๓๒๕

พระแก้วมรกต ซึ่งมีพระพุทธลักษณะเป็นของคนไทยสร้าง และมีตำนานปรากฏเป็นหลักฐานว่าพบที่แรกที่จังหวัดเชียงราย ก็ได้กลับมาประดิษฐานอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่เวลานั้นมาจนถึงบัดนี้ และจักสถิตกับชาวไทยในประเทศไทยตลอดไป

พระพุทธปฏิมากรนี้ เป็นอุทเทสิกเจดีย์ เพราะได้สร้างอุทิศพระพุทธเจ้า ด้วยแก้วศิลาอันมีค่ายิ่งควรแก่พระนามว่า พระมหามณีรัตนปฏิมากร

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก เมื่อเข้าไปสู่พระวิหารใหญ่ จะได้เห็นพระพุทธปฏิมาอันเอกอุดมล้ำเลิศประดิษฐานอยู่ ดูผ่องใสเบิกบานที่สุด ดุจจะทรงแย้มพระโอษฐ์โปรดปฏิสันถารแก่ทุก ๆ คน พอผู้ย่างเข้าไปในระยะพระเนตร ตั้งแต่หน้าพระวิหาร ซึ่งมีทวารกลางเปิดกว้างอยู่ พระพุทธปฏิมานี้มีพระนามลือชาปรากฏทั่วไปคือ พระพุทธชินราช ตามตำนานในหนังสือพงศาวดารเหนือว่า พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก เมืองเชียงแสนยกพยุหโยธามาตีเมืองสวรรคโลกได้แล้ว ต่อมาได้สร้างเมืองพิษณุโลกให้เป็นเมืองลูกหลวง โปรดให้ประชุมช่างชาวเชียงแสน สวรรคโลก สุโขทัย ช่วยกันปั้นหุ่นหล่อพระพุทธรูป ๓ พระองค์ คือ พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ กับพระศาสดา สององค์หลังหล่อสำเร็จ แต่พระพุทธชินราชไม่สำเร็จต้องปั้นหุ่นหล่อใหม่ เทวดาแปลงเป็นปะขาวมาช่วยจึงหล่อสำเร็จบริบูรณ์ เมื่อวันพฤหัสบดีเดือน ๘ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีกุน พ.ศ. ๑๕๐๐ ตามตำนานนี้นัก

โบราณคดีสันนิษฐานตามหลักฐานว่า พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก คือ พระมหาธรรมราชาลิไทย เพราะทรงเชี่ยวชาญในพระไตรปิฎก เมื่อเป็นพระมหาอุปราชครองเมืองศรีสัชนาลัย (สวรรคโลก) ยกทัพมาตีเมืองสุโขทัย ได้เสวยราชย์แล้วจึงสร้างเมืองพิษณุโลก (ก่อนแต่นั้นเรียกว่าเมืองแคว) ขึ้นเป็นเมืองลูกหลวง โปรดให้ประชุมช่างปั้นหุ่นหล่อพระพุทธรูปดังกล่าว เมื่อราว พ.ศ. ๑๙๐๐ แก้พระพุทธลักษณะหลายอย่างให้ต่างจากเดิม เช่นทำปลายนิ้วพระหัตถ์ ๔ นิ้วเท่ากัน ตามตำรา มหาปุริส สลักษณะที่ได้จากลังกา ซึ่งปรากฏว่าเข้ามาในสมัยราชวงศ์พระร่วงเจ้ากรุงสุโขทัยนั้น ลักษณะจึงงามกว่าและผิดจากพระพุทธรูปเมืองสวรรคโลก สุโขทัย ซึ่งสร้างมาแต่ก่อน

พระพุทธชินราช หน้าพระเพลากว้าง ๕ ศอกคืบ ๕ นิ้วมีเศษ สร้างด้วยฝีมือประณีตบรรจงวางทรงวิญญาณดีวิเศษ คือ ดูจะมีชีวิตจิตใจ ดังเป็นองค์พระพุทธเจ้าดำรงพระชนม์อยู่ ดูบริบูรณ์ด้วยพุทธคุณทั้งปวงโดยเฉพาะ คือพระมหากรุณาธิคุณ ปรากฏชัดเจน ทำให้เกิดความสงบ

เย็นอย่างลึกซึ้งแก่ทุก ๆ คนผู้เข้าไปเฝ้าสักการบูชา เป็นเป็นทัศนานุตริยะที่มองดูอย่างไม่อิ่มไม่เบื่อ ตรึงตาตรึงใจให้เกิดศรัทธาปสาทะว่านี้แหละคือ องค์พระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นราชาแห่งผู้ชนะดังที่ถวายพระนามว่า พระพุทธชินราชคือ ทรงเป็นยอดของผู้ชนะ เพราะทรงชนะตนเอง ชนะกิเลสซึ่งย่ำยีจิตใจสัตว์ ทรงบริสุทธิ์ผุดผ่องด้วยพระองค์เอง แล้วประทานธรรมอันบริสุทธิ์ อำนวยให้เกิดสันติสุขแก่โลกยั่งยืนตลอดนิรันดร

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

เมื่อเข้าไปสู่พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร จะได้เห็นพระพุทธปฏิมางามวิเศษ ประดิษฐานอยู่บนฐานชุกชีภายใต้ฉัตรตาด ๙ ชั้น เบื้องหน้ามีโต๊ะบูชาตั้งลดหลั่นลงมา ประกอบด้วยเครื่องแก้วและเครื่องบูชาทั้งปวงตั้งอยู่ตามที่ ในคราวมีงานก็งามสะพรั่งไปด้วยดอกไม้สดทั่วทุกพาน และแจกันที่จัดอย่างประณีตบรรจงเป็นที่จับตาจับใจทั้งสว่างไสวไปด้วยไฟฟ้าไฟเทียนส่องให้เห็นองค์พระพุทธ-ปฏิมา เปล่งพระรัศมียิ่งงามวิเศษ นี้คือ พระพุทธชินสีห์

ซึ่งได้สร้างคราวเดียวกับพระพุทธชินราช นักโบราณคดีได้ประมาณว่าไม่หลังจาก พ.ศ. ๑๙๐๐ เดิมประดิษฐานอยู่ในพระวิหารทิศเหนือ ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองพิษณุโลก ตลอดมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ฯ พระวิหารชำรุดทรุดโทรม สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพในรัชกาลที่ ๓ จึงโปรดให้เชิญลงมาประดิษฐานไว้ ณ วัดบวรนิเวศ ฯ ณ มุขหลังพระอุโบสถเมื่อ ๒๓๓๒ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงผนวชอยู่เสด็จมาครองวัดบวรนิเวศ ฯ ได้ทรงเชิญพระพุทธชินสีห์ย้ายเข้าพระอุโบสถ ประดิษฐานอยู่เบื้องหน้าพระโต โดยพระบรมราชานุมัติตามที่เห็นอยู่ในบัดนี้

พระพุทธชินสีห์ หน้าพระเพลา ๕ ศอก คืบ ๗ นิ้ว สูงแต่พระที่นั่งถึงพระจุฬา ๖ ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว หย่อน ๑ กระเบียด พระรัศมี ๑ ศอก งามดีวิเศษคู่กับพระพุทธ-ชินราช เมื่อได้เฝ้าเพ่งพินิจ ที่วัดบวรนิเวศวิหารหรือที่วัดพระศรีรัตนมาธาตุก็ตาม จะได้ความรู้สึกคล้ายคลึงกันเหมือนได้เฝ้าพระองค์พระพุทธเจ้าผู้ได้ทรงชนะกิเลสมาร

สิ้นเชิง จึงทรงเป็นจอมแห่งผู้ชนะเหมือนอย่างสีหะผู้เป็นจอมสัตว์ป่าทั้งหมด ตามพระนามว่า พระพุทธชินสีห์

สีหะ นั้น ไทยเราเรียกกันว่า ราชสีห์ ยกให้เป็นเจ้าของสัตว์ป่า ใช้เรียกโดยเปรียบเทียบด้วยอาการของบุคคลผู้เป็นมหาบุรุษในโลกหลายอย่าง เช่น สีหนาท แปลว่า บันลือเพียงดังสีหะ หมายถึงการแสดงวาจาที่ประเสริฐอย่างองอาจ สีหไสยา แปลว่า นอนอย่างสีหะ คือนอนตะแคงข้างขวา ท่านแสดงว่าพระพุทธเจ้าเมื่อจะบรรทมทรงตะแคงพระกายเบื้องขวาอย่างสีหะไสยา ส่วนพระจิตทรงบรรทมด้วยฌานที่ ๔ ซึ่งเรียกว่าตถาคตไสยา

ใครเล่า เป็นผู้ชนะอย่างสีหะ หรือ เป็นสีหะแห่งผู้ชนะ หมายถึงเป็นจอมของผู้ชนะ เพราะชนะกิเลสมาร หรือชนะโลกสิ้นเชิง เป็นโลกุตร อยู่เหนือโลกแห่งกิเลสล้ำเลิศเหมือนพระพุทธเจ้าฯ

พิมพ์ที่ ร.พ. กฤษณปกรณ์ 10/2 ถนนอัษฎางค์ พระนคร
นายเกษม ชูเอม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2509